

KÜLTÜRLERARASI ŞEHİRLER: SOSYAL UYUMUN ARACI OLARAK KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Dr. Nihal Eminoğlu

SKLInternational
AFFILIATE TO THE SWEDISH ASSOCIATION OF LOCAL AUTHORITIES AND REGIONS

RESLOG

Resilience in Local Governance

Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi

KÜLTÜRLERARASI ŞEHİRLER: SOSYAL UYUMUN ARACI OLARAK KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Dr. Nihal Eminoğlu

KÜLTÜRLERARASI ŞEHİRLER: SOSYAL UYUMUN ARACI OLARAK KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Dr. Nihal Eminoğlu

Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi - 7

SKL International AB

Web Sitesi: www.sklinternational.se

E-mail: info@sklinternational.se

2020

ISBN: 978-91-986018-6-2

Editör ve Yayına Hazırlayan

Gül Tuçaltan

Kitap Tasarım ve Dizgi

Özge Onogur, Eren Türkmen (Bee Company), M. Cem Kocataş

Baskı ve Cilt

Uzerler Matbaacılık Sanayi Ltd. Şti.

Turan Güneş Bulvarı, No: 22/8 - 26 Çankaya / Ankara

Tel: (312) 441 90 15

Copyright©2020

Tüm hakları saklıdır.

Bu kitap, İsveç Hükümeti tarafından finanse edilen Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi 2018-2020 (RESLOG Türkiye) kapsamında hazırlanmıştır. Kitap içeriğinin sorumluluğu yazarlara aittir; hiç bir şekilde yazarların çalıştıkları kurumların ve SKL International'ın resmî görüşlerini yansıtmamaktadır. SKL International, kitapta yer alan analizler, adı geçen harici veya üçüncü taraf internet web sitelerinin URL'lerinin kalıcılığı ve doğruluğu veya web sitelerinde yer alan herhangi bir içeriğin, doğruluk veya uygunluğundan sorumlu değildir.

KÜLTÜRLERARASI ŞEHİRLER: SOSYAL UYUMUN ARACI OLARAK KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Dr. Nihal Eminoğlu

**Swedish Association
of Local Authorities
and Regions**

İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği (İngilizce kısaltmasıyla SALAR - İsveççe kısaltmasıyla SKR), İsveç'in tüm belediyeleri, il meclisleri ve bölgelerinin üyesi olduğu bir kuruluştur. SALAR ve öncülleri, 100 yılı aşkın bir süredir yerel yönetimleri teşvik etmek ve yerel demokrasiyi güçlendirmek için çalışmalar yapmaktadır. Yerel yönetimlerin günümüzde karşılaştığı uluslararası göç ve iklim değişikliği gibi zorlukların küresel doğası gereği, SALAR sadece İsveç'te değil aynı zamanda uluslararası alanda da önemli bir aktördür. Uluslararası bir belediye örgütü olan Birleşik Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı (UCLG) ve kuruluşun Avrupa kolu olan Avrupa Belediyeler ve Bölgeler Konseyi'nde (CEMR) aktif rol almanın yanı sıra, SALAR, Avrupa Birliği Bölgeler Komitesi ve Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Kongresi'nin İsveç delegasyonlarının sekreteryası olarak da görev yapmaktadır.

SKL International
AFFILIATED TO THE SWEDISH ASSOCIATION OF LOCAL AUTHORITIES AND REGIONS

SKL International, tüm hüküm ve tasarrufu SALAR'a ait olan bir uygulayıcı kuruluştur. SALAR adına uluslararası projeler geliştirmek ve uygulamakla yükümlü olan SKL International, İsveç ve diğer ülkelerde gerçekleştirilen iyi uygulama örneklerinden faydalanarak, pek çok ülkede yerel yönetim sistemlerinin gelişimini destekleyici faaliyetlerde bulunmaktadır.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi ve diğer bölgelerdeki çalışmaları ile SKL International, kapsayıcı ve sürdürülebilir yerel yönetim ve yerel hizmet sunumu konularında proje geliştirme, proje yönetimi ve uygulanması da dahil olmak üzere kapsamlı bir bilgi birikimi ve deneyime sahiptir. Merkezi Stockholm'de bulunan SKL International, hâlihazırda dünya çapında, 12 ülkede, İsveç Hükümeti tarafından finanse edilen projelerin uzun vadeli ortağı ve uygulayıcısıdır.

SKL International, tamamlanan projeleri Belediye Ortaklık Ağları Projesi (TUSE-NET) ve Türk-İsveç Yerel Yönetimler Ortaklığı (TUSELOG) ve halen devam eden Yerel Yönetişimde Rezilyans (RESLOG Türkiye) projeleri ile yirmi yılı aşkın bir süredir Türkiye'de faaliyette göstermektedir. Böylelikle, hem Türkiye belediyelerini ve belediye birliklerini desteklemekte hem de iki ülkenin yerel yönetimleri arasında kalıcı dostluklar ve iş birliklerinin kurulmasına katkı sağlamaktadır.

Proje Ortakları

**SKL
International**

**Türkiye
Belediyeler
Birliği**

**Çukurova
Belediyeler
Birliği**

**Marmara
Belediyeler
Birliği**

RESLOG Türkiye Proje Ekibi

M. Sinan Özden

Ulusal Proje Yöneticisi
RESLOG Türkiye, Ankara

Gül Tuçaltan

Ulusal Proje Koordinatörü
RESLOG Türkiye, Ankara

Çiğdem Ayşenur Atasoy

Proje Sorumlusu
RESLOG Türkiye, Ankara

Sezin Üskent

Kilit Uzman
RESLOG Türkiye, Ankara

Ervin Sezgin

Marmara Bölgesi Yerel Yönetimler Danışmanı
RESLOG Türkiye, İstanbul

Alim Çopuroğlu

Çukurova Bölgesi Yerel Yönetimler Danışmanı
RESLOG Türkiye, Adana

Yasemin Serpil Olcay

İzleme ve Değerlendirme Uzmanı
RESLOG Türkiye, Ankara

SKL International Merkez Ekibi

Marléne Hugosson

Proje Yöneticisi
SKL International, Stockholm

Ellen Ahlqvist

Proje Koordinatörü
SKL International, Stockholm

Gunnar Andersson

Proje Danışmanı
SKL International, Stockholm

RESLOG Türkiye Projesi

Pilot Belediyeleri

Pilot Belediyelere süreçteki özverili katkıları için teşekkürlerimizi sunarız.

ÇUKUROVA BÖLGESİ:

Adana Büyükşehir Belediyesi

Hatay Büyükşehir Belediyesi

Mezitli Belediyesi

Reyhanlı Belediyesi

Sarıçam Belediyesi

Seyhan Belediyesi

MARMARA BÖLGESİ:

Bursa Büyükşehir Belediyesi

Orhangazi Belediyesi

Osmangazi Belediyesi

Sultanbeyli Belediyesi

Şişli Belediyesi

Zeytinburnu Belediyesi

İÇİNDEKİLER

Proje Sunuşu	XI
Sunuş	XIII
Önsöz	XV
Okura Not	1
Giriş	3
BİRİNCİ BÖLÜM: Yeni Bir Sosyal Uyum Modeli Olarak “Kültürlerarasılık” ve “Kültürlerarası Şehirler”	15
Geleneksel “Bir arada Yaşama” Modelleri ve Temel Prensipleri	15
Asimilasyon (<i>Assimilation</i>)	16
Entegrasyon (<i>Integration</i>)	19
Çokkültürlülük - Çokkültürcülük (<i>Multiculturalism</i>)	21
Yeni Yaklaşım: “Kültürlerarasılık” (<i>interculturalism</i>) Modeli ve Temel Unsurları	24
“Kültürlerarasılık” Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımı	24
“Kültürlerarası İletişimin” Kültürlerarasılık’taki Yeri	26
“Kültürlerarası Şehirler” Modeli	27

İKİNCİ BÖLÜM: Yeni Bir İletişim Modeli Olarak “Kültürlerarası İletişim”	30
Kavramları Bilmenin ve Doğru Kullanmanın Önemi	30
Göçmen mi, Mülteci mi?	31
Türkiye’deki Suriyelilerin Statüsü?	33
“Düzensiz Göçmen” mi “Yasadışı Göçmen” mi?	34
Krizi Nerede Aramak Gerekir? Mülteci Krizi mi? Yönetim Krizi mi?	35
Doğru “Dil” Kullanımının Önemi: Nefret Söylemi ile Mücadelede “Nefret Söylemine Hayır” Hareketi (“No Hate Speech Movement”)	37
Dil üzerinden “Algı” Yönetiminin Önemi: Yerelde Önyargı ve Söylenti ile Mücadele: “Anti-Rumours Campaign”	43
Sonuç	49
 Kaynakça	53
 Ek	55
 Yazar Hakkında	59

Yerel Yönetişimde Rezilyans Projesi (RESLOG)

M. Sinan Özden
Ulusal Proje Yöneticisi

Suriye göçünden yoğun olarak etkilenen Türkiye ve Lübnan'da, yerel yönetimler ani ve yoğun nüfus artışını karşılamak durumunda kalmışlardır. Yaşanan yoğun göç karşısında yerel yönetimlerin rezilyanslarını* barışçılık ve kapsayıcılık ilkeleri doğrultusunda artırma ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

RESLOG (Resilience of Local Governance-Yerel Yönetişimde Rezilyans) Projesi, İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliğinin (SKL) girişimiyle ve İsveç hükümetinin finansmanı ile Türkiye ve Lübnan'da eş zamanlı olarak 2018-2020 yılları arasında uygulanan bir projedir.

Projenin Türkiye ayağı, RESLOG Türkiye, İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliğinin, Türkiye Belediyeler Birliği, Marmara Belediyeler Birliği ve Çukurova Belediyeler Birliği ile kurduğu iş birliği ve proje ortaklığıyla yürütülmektedir. Projede, Marmara ve Çukurova bölgelerinden olmak üzere toplam 12 pilot belediye ile birlikte çalışılmaktadır.

Projenin tüm taraflarının yerel yönetim aktörleri olması, RESLOG Türkiye Projesi'ni benzer projelerden ayırmaktadır. Proje, özellikle Suriye göçü gibi yoğun, ani ve beklenmedik bir göç dalgası karşısında yerel yönetimlerin ve yerel yönetim örgütlerinin karşılaştıkları sorunlara yanıt arayışlarının bir parçasıdır.

RESLOG Türkiye bu doğrultuda ulusal göç politikalarının yerel gerçeklikleri ve ihtiyaçları yansıtabilecek şekilde geliştirilmesini, bölge birlikleri aracılığıyla belediyeler arası öğrenme ve destek yapılarının güçlendirilmesini, belediye düzeyinde kapsayıcı planlama ve yönetişimin iyileştirilmesini amaçlamaktadır.

* Rezilyans, sarsıcı etkiyi karşılama ve ardından hayatı normale çevirme kabiliyetidir. Rezilyans bir varlık veya sistemin herhangi bir karışıklık veya bozulma sonrasında şeklini (formunu) ve konumunu geri kazanabilme yeteneği olarak da ifade edilmektedir. Türkçede kavram için dayanıklılık, esnek dayanıklılık, dirençlilik gibi karşılıklar aransa da hiçbirisi bu çerçeveyi tam olarak karşılamamaktadır. Tatmin edici bir karşılık bulunana kadar Latince'den Rezilyans sözcüğünü ödünç alarak kullanmanın yerinde olacağını düşündük. Bu sebeple proje boyunca üretilen tüm dokümanlarda bu terimi kullanmayı uygun bulduk.

Sunuş

M. Sinan Özden

Ulusal Proje Yöneticisi

RESLOG Türkiye Projesi

RESLOG Projesi Türkiye ayağında, yerel yönetimler için bilgi zemininin geliştirilmesine büyük önem veriyor. Türkiye belediyeleri, Suriye’den göç akımının başladığı ilk günden itibaren, neredeyse 10 yıla yaklaşan bir süredir insani gerekleri yerine getirmeye ve bir yandan da bu beklenmedik ve güçlü nüfus hareketliliğinde kentleri bayındır tutmaya ve geliştirmeye çalışıyor. Belediyeler de bu konuda uluslararası arenada da övgüyle karşılanıyor ve başarılı sayılıyorlar.

Biz elde edilmiş olan bu deneyimin kayıt altına alınması ve paylaşılması gerektiğine inanıyoruz. Bütün bu süreç boyunca belediyelerimiz uygulamaya ilişkin çeşitli konularda pek çok sorunun doğru yanıtını aradılar. Bu yüzden biz de belediyelerin yoğun uğraşları sırasında dahil olma fırsatı bulamadıkları yenilikçi konuları ve tartışmaları yapabilmelerine olanak tanımak ve bilgi zeminini geliştirmek için RESLOG Türkiye Projesi’nde 12 toplantıdan oluşan “Yerel Yönetişim ve Göç Buluşmaları” toplantı serisini ve bu toplantıların çıktılarının kitaplaştırıldığı *Yerel Yönetişim ve Göç* isimli kitap dizisini tasarladık.

Yerel yönetimde bilgi zeminini güçlendirme konusunda öteden beri oldukça yetkin çalışmalar yapmakta olan Marmara Belediyeler Birliği, iki ayda bir gerçekleştirilen buluşmalarımıza ev sahipliği yapıyor.

Umuyorum ki, RESLOG Projesi ömrünü doldurduktan sonra da bir yönüyle Türkiye belediyelerinin bilgiye erişimini kolaylaştırma, diğer yönüyle belediyeler içinde üretilen bilgiyi kaydetme ve yaygınlaştırma hedefiyle gerçekleştirilen bu buluşmalar ve yayınlar, hem belediyelerimizin hem de belediye birliklerinin katkılarıyla gelenekselleşerek sürecektir.

Önsöz

Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi

Dr. Gül Tuçaltan

Ulusal Proje Koordinatörü

RESLOG Türkiye Projesi

Son on yılda, Türkiye’de yerel yönetimler, giderek farklılaşan kentsel ve toplumsal sorunlara hızla yanıt üretmek gibi ciddi bir sınavla karşı karşıya kaldılar. Yerel yönetimlerin ilk sınavı zorunlu göç sonrası başka bir ülkede ikamet etmek durumunda kalan kırılğan bir nüfusu karşılamak ve buna yönelik insani yardım hizmetlerinin yereldeki koordinasyonunu sağlamaktı. Takip eden on yıllık dönemde ise, sürecin doğal bir sonucu olarak, farklı bir dile ve yaşam kültürüne sahip göçmenler ve mülteciler, emek piyasalarının ve gündelik yaşamın bir parçası haline geldiler. Bu da belediyeleri hem artan nüfus için altyapı planlaması hem de farklı kültürlerle beraber yaşamak, toplumsal uyumu sağlamak ve sürdürmek için gerekli hizmetlerin tarıflenmesi gibi iki zorlu meselenin ana aktörü haline getirdi. Bununla beraber, kısıtlı finansal kaynaklar, personel yetersizlikleri, mevcut ulusal göç politikalarının yerel yönetimlerin göç ve kentleşme alanındaki ihtiyaçlarından çok merkezî idare düzeyindeki stratejilere odaklanması ve süregelen göç krizinin yarattığı belirsizlikler (örneğin, Türkiye’nin yakın gelecekte yeni bir kitlesel göç akınına maruz kalıp kalmayacağını kestirilemiyor olması) belediyelerin hareket kabiliyetini kısıtladı.

Özetle, uluslararası kitlesel göç ve Suriye mülteci krizi, Türkiye kentlerinde mekânı demografik, toplumsal, ekonomik, kültürel ve ekolojik açılardan köklü bir şekilde değiştirirken; kentleşme, altyapı ve belediye hizmet sunumu ve kent planlama meselelerini de yeniden ele alma ihtiyacını beraberinde getirdi. Belediyelerimiz, bu çok katmanlı ve karmaşık süreçleri yönetebilmek ve göç kaynaklı kentsel sorunlara yanıt verebilmek için, sahip oldukları hareket alanlarını anlamaya ve bu hareket alanı içinde kısıtlı kaynaklar ile yenilikçi çözümler üretmelerine olanak sağlayacak yeni bilgi, beceri ve uygulama araçlarına ihtiyaç duyuyorlar. Kentlerimizi planlamak için bugüne kadar kullandığımız geleneksel araçlar ve düşünce biçimleriye, içinde bulunduğumuz bu değişken durumu anlamak, ele almak ve değiştirmek için artık yeterli olmuyor.

İşte RESLOG Türkiye Projesi “bilgi zeminini geliştirme faaliyetleri” kapsamında ürettiğimiz bu dizi, belediyelerin tam da bu ihtiyacına yönelik bir çalışma olarak tasarlandı. RESLOG Türkiye *Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi*, göç, kent planlama ve yerel yönetişimin kesişiminde duran ve bu alanın var olan bilgisini yerel karar vericilerin bakış açısı ve uygulamalarını olumlu yönde etkileyebilecek yeni yaklaşımlarla harmanlamayı amaçlayan 12 özgün yayından oluşuyor.

Yayınlar üç temel alana odaklanıyor. Başka bir deyişle, bu dizi içerisinde üç grup kitap yer alıyor. İlk grup, Türkiye’nin göç deneyimini, göç ve yerel yönetişim alanındaki temel kavramları, mevcut yaklaşımları ve bu alandaki doğru bilinen yanlışları ortaya koymayı hedefleyen kitaplardan oluşuyor. Mülteci krizi bağlamında, belediyelerin kapsayıcı hizmet sunumunda karşılaştıkları mali sorunlar ve bu sorunlara yönelik kaynak yönetim modelleri ve alternatif fon kaynaklarıyla belediyelerin göçmen ve mültecilerle ilgili uygulamalarda insan hakları ve hukuki çerçeve bağlamında karşılaştıkları zorluklar ve idari yargı, denetim ve diğer kurumların düzenlemeleri ile ilgili bilgileri dizinin bu grubunda sizlere sunuyoruz. Göçten etkilenen belediyelerdeki mekânsal, sosyal ve ekonomik değişimlerin (konut, altyapı, sağlık, eğitim, açık yeşil alanlar gibi) tespiti için verilerin toplanması ve haritalanarak kalkınma, mekân ve kent planlama süreçleri ile ilişkilendirilmesi konusunda etkili bir araç olan kent profileme yaklaşımı ve de belediye hizmetlerinin iyileştirilmesi için somut ve gerçekleştirilebilir çözüm önerilerinin üretilmesine dair kitaplar da bu grubun içinde yer alıyor. Ele alınan konular aynı zamanda göç ve yerel yönetişim alanında belediyelerin müdahale ve uygulamalarının çerçevesini çizen ve hareket alanlarını belirleyen meseleler.

Yerel Yönetişim ve Göç kitaplarının ikinci grubu ise, Türkiye ve dünyada yerel yönetişim alanındaki yeni bakış açılarının ve müdahale araçlarının belediyelerimize tanıtılmasını hedefliyor. Adil, eşitlikçi ve tüm toplumsal grupları kapsayan kentlerin inşası için çeşitliliğin yönetişimi; belediyelerin, göçün devam eden veya devam etmesi muhtemel etkilerine karşı dayanıklı, hazırlıklı ve tedbirli olmasını sağlayacak göç ana planlarının hazırlanması ve yerel yönetişimin tüm aşama ve alanlarına entegre edilebilecek olan, kentsel sistemlerin zorluklar ve yıkıcı deneyimler sonrası toparlanma ve dönüşüm süreçlerini ele alan rezilyans yaklaşımını bu grup yayın ile belediyelerimize sunuyoruz.

Serinin üçüncü bölümü ise Türkiye belediyelerinin uygulama deneyimlerine odaklanıyor. Bu gruptaki yayınlarda göç alanında başarılı yerel uygulamalara imza atan belediyeler, kapsayıcı hizmet sunumu bağla-

mında, artan nüfusa, olası finansal kısıtlara ve personel yetersizliklerine rağmen insani yardım, kentsel planlama ve altyapı yönetimi, göçün yarattığı potansiyellerden faydalanma, alternatif finansman geliştirme gibi konularda iyi uygulama örneklerini paylaşıyor. Bu yayınların yazarları ise belediyelerimizin kendileri. Yani, RESLOG-Türkiye Yerel Yönetişim ve Göç kitaplarının bu kısmı, belediyelerin kendi alanlarının bilgisini üretmesi ve yaygınlaştırmasına yönelik mekanizmaları destekleyerek, deneyim paylaşımı ve bilgi alışverişinin ötesinde bir kazanç hedefliyor.

Yukarıda özetlediğim bu yaklaşım, proje ortakları olan Türkiye, Marmara ve Çukurova Belediye Birlikleri'nin ilgili birimleri ile yapılan derinlemesine görüşmeler, yine proje kapsamında pilot belediyelerle gerçekleştirilen sorun ve ihtiyaç analizi çalışmaları ve alanda hem profesyonel hem de akademik faaliyetler yürüten uzmanlarla yapılan mülakatlara dayanarak geliştirildi. Özellikle, Marmara Belediyeler Birliği Göç Politikaları Merkezi Uzmanı Sayın Merve Ağca'ya temaların belirlenmesi sürecinde sağladıkları değerli katkılar ve uzun soluklu fikir alışverişlerimiz için teşekkürlerimi sunarım.

RESLOG-Türkiye ekibi olarak, Yerel Yönetişim ve Göç yayınlarının, kapsayıcı ve barışçıl hizmet sunumunun ön koşulu olan yerel karar alma ve planlama mekanizmalarının inşası için gerekli entelektüel ve pratik zemine katkı sağlayacağı inancındayız. Umarız, yayınlarımız belediyelerimize göçün kentsel bağlamının ele alınmasında benimseyecekleri yaklaşımlarda ışık tutar.

Okura Not

Bu çalışma, dört milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapan ülkemizde, sosyal uyum hedefinin bir tercihten ziyade zorunluluk olduğundan yola çıkarak yapılandırılmıştır. Bu zorunluluk varsayımından hareketle kendi huzurumuz için gerekli olan sosyal uyum hedefine ulaşmak bakımından hem küresel hem de yerel düzeyde yönetişimin önemi büyüktür. Uyumun gerçekleşebilmesi için, ulusal program ışığında yerel uyum stratejilerinin oluşturulması da esastır. Yerelde uyum faaliyetlerinin gerçekleşmesinde önemli rol oynayan belediyeler ise bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Türkiye’de mülteciler üzerinden tartışılmaya başlanan sosyal uyum her kesimin yeni yeni deneyimlemekte olduğu bir süreçtir. Şüphesiz ki bu öğrenme sürecinde, farklı paydaşlardan fıkırsel ve yöntemsel destek alınması kaçınılmazdır. Özellikle Avrupa’daki ülkelerin son yıllarda göçmenlerin topluma uyumu konusunda olumlu-olumsuz tecrübeleri Türkiye için takip edilmesi gereken bir durumdur. Yeni/modern toplum yapıları, toplumların homojen olmadıkları ve artan sınır ötesi insan hareketliliği sonrasında artık çok farklı grupların aynı toplum içerisinde bulunduğu heterojen toplum yapılarının ortaya çıktığı kabulünde ve bu farklılıkların nasıl “huzur içinde bir arada yaşayacaklarının” arayışındadır.

Bu çalışma, özellikle son dönemde ortaya çıkan “kültürlerarasılık” (interculturalism) ve bunu sağlamanın temel yolu olan “kültürlerarası iletişim” (intercultural dialogue) prensipleri üzerinden bir arada yaşamı ve bunun için iş birliği yollarını tanımlamaya çalışmaktadır. Bu yöntemin yerele yansıma biçimi olarak bugün belediyeler tarafından benimsenmesinde fayda görülen “kültürlerarası şehirler” modeli de çalışma kapsamında incelenmektedir. Ayrıca çalışmada, kültürlerarası şehir modelini uygulamaya koymak isteyen bir belediyenin neler yapması gerektiğinin genel çerçevesi çizilmektedir. Bunun yanı sıra siz değerli okuyuculara hem Türkiye hem de Avrupa’daki belediyelerin bu kapsamda yürüttükleri iyi uygulama örneklerinden bazıları da sunulmaktadır.

Umuyorum ki bu çalışma, mültecilere yönelik faaliyetlerden kaçınmayan ve sosyal uyum sürecinde taşın altına elini koyan belediyeler bakımından teşvik edici, uluslararası iř birlikleri üzerinden farklı destekler alma konusunda destekleyici ve aynı zamanda farklı söylem ve yöntemler üzerinden ufuk açıcı ve yol gösterici olacaktır.

Keyifli okumalar dilerim.

Dr. Nihal Eminoğlu

Nisan 2020

GİRİŞ

Karmaşık küresel sorunlar, devletlerin ve merkezi yönetimlerin yanı sıra uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri gibi başka aktörlerin ve hatta en başta da yerel aktörlerin devreye girdiği yeni bir süreç ortaya çıkarmıştır. Özellikle son dönemin en çok konuşulan küresel krizlerinden biri haline gelen göç ve mülteciler konusu da başta Türkiye olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde devletlerin süreç yönetiminde yetersiz kalmaları nedeniyle, farklı ve çoklu dinamikleri bu sorunla mücadeleye yöneltmiştir. Bu aktörlerin en başında şüphesiz yerel yönetimler gelmektedir, zira göçmen ve mültecilerin çoğunluğunun kent merkezlerinde yaşıyor olması en çok yerel yönetimleri etkilemiş ve bu gruplara yönelik ihtiyaç ve sorunlar açısından başta belediyeler olmak üzere bütün yerel aktörleri muhatap kılmıştır. Başka bir ifadeyle, yerel yönetimler ve belediyeler¹ için mülteci meselesini ele almak kaçınılmaz olmuştur. Bu durum, “sorun yereldir ve çözümü de yereldedir”² söyleminin gerçekliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye tarih boyunca pek çok farklı milletten sığınmacıya ev sahipliği yaparken; 2011 itibariyle, Suriye’deki iç savaştan kaçarak ülkemize sığınmak zorunda kalanlarla birlikte dengeler daha da değişmiş ve bugün, 3 buçuk milyondan fazla Suriyeliyi ülkesinde barındıran dünyada önde gelen ülkelerinden birisi olmuştur. Ülkemizde bulunan Suriyelilerin yüzde 95’inden fazlası kamp dışında yani şehir merkezlerinde yaşamaktadır. Başka bir ifadeyle Türkiye’deki Suriyeliler artık “kent mültecileri”³ olmuştur. Bu durum doğrudan belediyelerin ilgilenmesi gereken bir sorun alanı yaratmıştır. Suriye iç savaşının ve bölgeden göçün başladığı dokuz yılın sonunda, mültecilerin neredeyse tamamının şehirlerin bir parçası haline gelmiş olması, bir yandan Suriye’deki krizin beklenen-

1 Türkiye’de yasa ile tanımlanan farklı yerel yönetim birimleri bulunmaktadır. Bunlar, Belediyeler, Büyükşehir Belediyeleri, İl Özel İdareleri ve Köy Muhtarlıkları olarak ayrılmaktadır. (Bu konuda bkzn. Ertaş, 2016; Görmez, 2018) Bu çalışma ise, özellikle belediyeler çerçevesinde konuyu ele almakta ve bu nedenle, “yerel yönetimler” ifadesinin geçtiği bazı yerlerde kastedilen Türkiye’deki büyükşehir/il/ilçe belediyeleridir.

2 Erdoğan, 2018; Erdoğan, 2017.

3 Uluslararası Mülteci Hukukunu düzenleyen 1951 BM Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nde yer alan “mülteci” tanımına Türkiye coğrafi sınırlama koymuş ve sadece Avrupa’dan gelenlere ilgili tanım kapsamında bu statünün verilebileceğini belirtmiştir. Bu nedenle bugün Türkiye’de bulunan Suriyeliler hukuken mülteci statüsünde değil; kitlesel göç akını sonrası tanımlanan “geçici koruma” statüsündedir. Ancak, iç savaştan kaçarak, ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin, gerek uluslararası hukukta gerekse de sosyolojide yer alan mülteci tanımına karşılık geldikleri de oldukça açıktır. Bu çalışmada “Suriyeli mülteciler” veya sadece “mülteciler” ifadelerinde bu sosyolojik bakış açısı temel alınmaktadır.

den uzun sürdüğünün ve artık kampların kapasitelerinin yetmediğinin; bir diğer yandan da mevcut koşullar altında “şehirleşmiş” mültecilerin ülkelerine geri dönüş ihtimallerinin azaldığı ve dönecek olanların da oranlarının yüksek olmayacağı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Devletlerin karşı karşıya kaldıkları küresel sorunlara, merkeziyetçi yaklaşımla çözüm üretme geleneği, yerel alan (yerel yönetimler) için sınırlayıcı bir etki doğurmaktadır. Halbuki, yerel hizmetlerin yerel demokratik mekanizmalar içerisinde planlanması ve yürütülmesi ihtiyacı son dönemde hem Türkiye’yi hem de Avrupa’yı meşgul eden mülteciler konusunda ve “sosyal uyum” alanında kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede yerelleşme ile, merkezi yönetim birimleri ve yerel yönetim birimleri arasında iş bölümüne giderek, hizmetlerde verimliliği ve yerelliği kıstas alacak şekilde yerel yönetimlerin ağırlık kazanmasının sağlanması gerekmektedir. Bu ilke ve gereklilik, yerel ve merkezi yapının birbirinden ayrışması olarak değil; aksine birbirini tamamlar nitelikte eşgüdümlü olarak sorunlara çözüm üretmelerini ön görmektedir.

Türkiye’de, özellikle sınır illerindeki belediyeler, göç akınının başladığı ilk günden itibaren acil yardım ve insani müdahale kapsamında mültecilerin yiyecek, su, barınma, sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için büyük özveride bulunmuşlardır. Bu süreçte belediyeler, anayasal yükümlülükler çerçevesinde zaman zaman hem yetki hem de bütçe konusunda zorluklarla karşılaşmış ve halen de karşılaşmaya devam etmektedir. Bu belirsizlik içerisinde, bazı belediyeler inisiyatif alarak ve kimilerine göre “yetkilerinin dışına çıkarak” mültecilere hizmete/yardıma devam etmiş; bazıları ise, mevzuatın kendilerine böyle bir yetki vermediğini öne sürerek, bu konuya özel olarak eğilmekten kaçınmışlardır.

Türkiye’de belediyelerin işleyişine dair temel düzenleme 5393(2005) sayılı Belediye Kanunudur. Kanun kapsamında yer alan iki madde belediyelerin mültecilere hizmet sunma yetkisi olup olmadığı konusunda tartışmalı bir durum yaratmaktadır. Kanunun 14. maddesine göre, belediye hizmetinin verilmesi için “vatandaş olma” kriteri esas alınırken; 13.madde, “hemşerilik” ilkesine dayanarak, belediyelerin vatandaş olmayanlara yönelik de hizmet götürebilecekleri yorumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede Kanun belediyelere zorunlu bir görev atfeden açık bir yükümlülük içermemekle birlikte, mültecilere yönelik hizmeti doğrudan ve açıkça yasaklayan bir ifade de bulundurmamaktadır. Bunun sonucu olarak, belediyeler “niyetleri” ölçüsünde kanunu yorumlayabilmekte ve mültecilere yönelik faaliyetlerde bulunma veya bulunmama kararlarını bu maddelere dayandırarak desteklemeye çalışmaktadır.

Mültecilere hizmet sunma ilkesinde olan belediyeler açısından ortaya çıkan bir diğer sorun ise, merkezi bütçeden belediyelere kaynak aktarımında, belediye sınırları içerisinde yaşayan vatandaş sayısının dikkate alınıyor olmasıdır. Bu durum, Geçici Koruma statüsünde olan Suriyelilerin bir ilde sayıca çok ve hatta bazı illerde o şehrin nüfusundan bile büyük oranda olmalarına rağmen, mevzuat gereği adeta “görünmez” olmaları sonucunu doğurmakta ve belediyenin vatandaşları için gelen kısıtlı bütçeyi mültecilere de aktarmaya çalışması gibi bir zorluk ortaya çıkarmaktadır.

Belediyelerin mültecilere yönelik yardımlarının temel dayanak noktasının “insani” bir sorumluluk olduğu kaçınılmazdır. Ayrıca, yerel ihtiyaçların karşılanmasında birincil hizmet sağlayıcılar olma niteliği taşıyan belediyelerin kentsel hizmetlerin sunumunda da zaten göçmen ve mültecilerle doğrudan temas halinde bulunmakta olduğunun da altını çizmek gerekir. Sınırları ve yetki alanında bulunan yoksul, mağdur ve muhtaçlara gerek vatandaş gerekse mülteci olsun, hizmet götürmek ve temel ihtiyaçlarını karşılamak her şeyden önce insan hakları perspektifinde olmazsa olmazdır. Ancak, şüphesiz ki, yalnızca bu söylem üzerinden mültecilere yönelik çalışmalar yürütmek her zaman kolay ve yeterli olmamakta, özellikle ev sahibi toplumu ikna etmekte yetersiz kalmaktadır.

İnsan Hakları kavramı ve söyleminin, dünyanın son dönemde karşı karşıya kaldığı mülteci akını ve hakları konusunda çoğu zaman, fazla teknik ve soyut kaçtığı bu nedenle de mülteciler konusunda pratik faydalarının ve yansımalarının olmadığı eleştirileri, bu evrensel kavramın ve değerın farklı şekilde tartışmaya açılmasına neden olmuştur. Bu yeni yaklaşımda, insan haklarında “yerelleşme” prensibiyle mevcut küresel sorunlara daha somut çözümler getirilmeye çalışılmaktadır. Başka bir ifadeyle, tek tip ve “çatı” bir kavram olarak insan hakları uygulamasından ziyade; yerel koşullara ve ihtiyaçlara uyarlanmış yeni bir anlayışın toplum tarafından daha güçlü şekilde karşılık bulacağı ve etkinliğinin daha belirgin bir biçimde ortaya çıkacağı düşünülmektedir.⁴

Belediyelerin, mültecilere hizmetin gereğini sadece insani bakış açısıyla anlatmalarının toplumda karşılığını sınırlı şekilde bulması ve hatta çoğu zaman toplumdan tepki almasının sonucu olarak, bu gerekliliği farklı gerekçelerle de açıklama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu durum “güvenlikçi” ve “kalkınmacı” olmak üzere iki temel bakış açısıyla özetlenebilmektedir. Güvenlik eksenli bakış açısıyla; Bir toplum içerisinde refah düzeyi düşük ve ekonomik kaynaklara/imkanlara erişimi, devlet veya ev sahibi toplum tarafından doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlanan gruplar, toplumdan daha da uzaklaşmakta ve izole bir yaşama meyl etmektedirler. Bu uzaklaşan grup aynı zamanda etnik, dinsel, dilsel ve kültürel anlamda çoğunluktan farklı ve azınlık durumunda ise (göçmen ve mültecilerde olduğu gibi), dışlanmanın da ötesinde, topluma karşı tepkisel ve çoğu zaman şiddete varan eylemlere de yönelmektedirler. Avrupa’da özellikle 2000’li yıllardan itibaren sıklıkla görülmeye başlayan bazı göçmen grupların ayaklanmaları bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Örneğin Fransa’da 2005’te göçmenlerin ağırlıkta yaşadığı Paris banliyölerinde ortaya çıkan isyanlarda “dini aidiyetten” hareketle Müslüman kökenli göçmen gençlerin sokaklara çıktığını ve ayaklanma çıkardıklarını ve bunun neticesinde toplumun huzurunun bozulduğunu

4 Oomen & Baumgartel, 2018

bilmektedir. Ancak, her ne kadar bu durum “dini ve kültürel değerlerin korunması” amacıyla gelişen bir tepki hareketi gibi görünse de, buna göçmenler arasında artan yoksulluk ve dışlanmanın da neden olduğu ve esasen bu isyanların buna yönelik bir tepki olarak da ortaya çıktığı görüşü yaygındır.⁵ Özellikle ekonomik durgunluk ve kriz dönemlerinde ev sahibi toplumun karşı karşıya kaldığı bazı toplumsal sorunların da (iş kaybı, iş bulamama, gelir düzeyinin düşmesi, hayat pahalılığı gibi) göçmen karşıtlığını yükselttiğini görmekteyiz. Başka bir ifadeyle, ekonomik krizin sorumlusu olarak görülen göçmenlerin “iş imkanlarını çalanlar” olarak suçlandığı, dışlandığı ve ötekileştirildiği bir durum ortaya çıkmaktadır. Göçmen ve mülteci grupların topluma uyumunu zorlaştıran bu süreç, toplumdaki ayrışmayı ve kutuplaşmayı tetiklemekte, dezavantajlı grupları izole bir yaşama sürüklemekte ve bu süreç içerisinde “tepkisel hareketlere” geçmelerine de neden olabilmektedir. Bu gerçeklik, göçmen ve mültecilerin toplumda dikkate alınması gerektiğini ve ayrıca toplumsal uyum çerçevesinde farklı kesimlerin birbirlerine yaklaşmasını sağlayan ve etkileşimi artıran ulusal ve yerel düzeyde “uyum stratejilerinin” hayata geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Kalkınmacı bakış açısıyla ise; Özellikle kitlesel göç akınları neticesinde ev sahibi toplum açısından “yeni gelenlerin” varlığını kabullenmek ve onları mevcut sistemin parçası haline getirmek kolay değildir. Üstelik yeni gelenler savaş vb. nedenlerle ülkesinden kaçmak zorunda kalanlarsa, başka bir ifadeyle devlet göçmenlerde olduğu gibi kendi kriterleri neticesinde “nitelikli gördüğü” kişileri seçerek topraklarına almamışsa, gelen her bir kişi ülkeye bir “kölfe” getiriyor olarak algılanmaktadır. Bunun neticesi olarak sığınmacı ve mülteciler genellikle “sorun” olarak görülmekte ve bu da “başla çıkılması gereken” bir durum olarak ifade edilmektedir. Halbuki, her mülteci aynı zamanda bir bireydir ve gittiği yere kendi kapasitesini de götürmektedir. Buradan yola çıkarak, mültecilerin potansiyellerini göz önünde bulundurarak, devletin ihtiyaçları doğrultusunda “işe yarayabilecek” alanlarda bu kapasiteyi değerlendirmek, bu grupların hem kendilerinin hem de toplumun kalkınmasına katkı sağlayacaktır.

5 Kaya, 2009.

Hatay/Yayladağ, Çilek Projesi;⁶

Kaymakamlık ve Avrupa Birliği (AB) arasında yürütülen bir proje kapsamında, Yayladağ ilçesindeki mülteci kampında yaşayan ve çoğunluğu Türkmenlerden oluşan Suriyeliler, bölgede kendilerine tahsis edilen 130 dekarlık bir tarım arazisinde çilek ekip hasat yapmışlardır. 43 aileden yaklaşık 250 mülteci bu üretimden gelir elde etmiş ve ayrıca çileğiyle meşhur olan Yayladağ bölgesinde yerel ekonominin canlanması sağlanmıştır. Kaymakamlık, bu proje sayesinde, hem çiftçilik ve tarım konusunda tecrübesi olan mültecilerden yararlanmış hem de uzun yıllardır çok da verimli olmayan çünkü yerel halkın işletmek üzere tercih etmediği tarım alanı aktif hale getirilmiş ve ortaya çıkan ürün sayesinde bölgenin ekonomik/tarımsal kalkınmasına katkı sağlanmıştır. Ayrıca bu proje, mülteciler ve yerel halk arasında sosyal ve kültürel etkileşimi de güçlendirmiştir.⁷

Bunun dışında, Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine dönme niyetlerinin, savaşın orta ve uzun vadede bitmesi ihtimalinin azalmasına paralel olarak giderek azaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Her geçen gün Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı oldukları yönündeki iddia ve görüşler, yapılan kapsamlı saha çalışmalarıyla da güçlenmektedir.⁸ Bu gerçeklikten hareketle, mültecilere yönelik ilk aşamada acil ve temel insani yardımların sağlanmasının ötesinde, sosyal uyumu esas alan ikinci bir aşamaya da geçilmesi kaçınılmazdır.

Türkiye'de son yıllarda hükümet politikası olarak benimsenen “uyum” konusu, yerel yönetimler açısından da yeni bir çalışma alanı doğurmaktadır. Bu yeni durum, özellikle belediyeler açısından birçok sorun ortaya

6 Türkiye'de mültecilerin ekonomiye katılımı/katkısı ve kapasitelerinin değerlendirilmesi konusunda şüphesiz ki, birçok yerel yönetim ve belediye önemli çalışmalar yapmaktadır. Burada bahsi geçen Hatay çilek projesi örneklerden sadece birisidir. Bu çalışmanın odak noktası “belediyelerin iyi uygulama örnekleri” olmadığı için, bu konuda daha fazla örnek vermek gerekli görülmemiştir. Ancak, bu alanda katkı sağlayan belediyelerin her birinin çabasının çok kıymetli olduğunun altını çizmek ve bu tarz faaliyetleri teşvik etmek gerekmektedir.

7 <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bayirbucak-turkmenleri-hatayda-cilek-uretecek/911033>; <https://www.haberturk.com/hatay-haberleri/60572620-suriyeli-turkmenler-cilek-hasadina-basladihatayin-yayladagi-ilcesinde-kaymakamlik> (erişim tarihi: 25/03/2020)

8 Erdoğan, 2018.

çıkarmaktadır. Bunların başında, mali ve fiziki kapasitenin yetersizliği, nitelikli personel ihtiyacı, orta ve uzun vadeli “uyum stratejilerinin” belirlenmesi, uyum hedeflerinin hayata geçirilmesi için projelerin geliştirilmesi ve bir de bunların fon sağlayıcılarının bulunması gelmektedir. Kısacası, “yerel uyum planlaması” belediyelerin ister istemez esas konusu olmuştur. Bu ikinci yeni aşama- temel ihtiyaçlar bakımından mültecilere yardım sunulması aşamasında olduğu gibi- yerel toplumun tepkisine neden olabilmektedir. Hatta, mültecilerin “misafir” oldukları yani bir süre sonra ülkeden gidecekleri söylemini ve inancını içselleştirmiş bir toplum için uyum politikaları, “kalıcılığa teşvik” olarak algılanabileceğinden, bu konuda tepkilerden çekinen belediyelerin manevra alanını ciddi biçimde daralmaktadır. Yerel toplumun ikna edilebilmesi için, bunun insani ve vicdani sorumluluğun gereği olduğunu söylemenin ötesinde farklı gerekçelerin ortaya konması kaçınılmazdır. Bu söylemin oluşmasında en güçlü argüman/ gerçeklik yine toplum güvenliği üzerinden ortaya çıkmaktadır. Ev sahibi toplumdaki hem fiziken hem de sosyal anlamda dışlanan ve ötekileşen gruplar marjinalleşmeye ve toplum için bir “tehdit” haline gelmeye daha yatkındır. Sosyal uyumun sağlanamadığı yerde, başka bir ifadeyle ev sahibi topluma entegre olamamış gruplar gettolaşarak (veya bu duruma itilerek), oluşturdukları izole yaşam içerisinde toplumla daha çatışmalı bir noktaya gelme riski taşımaktadır.

Türkiye’de 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)’un 96. maddesi “uyum” kavramını düzenlemektedir. Buna göre Göç İdaresi Genel Müdürlüğü,

“ülkenin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karışık uyumlarını kolaylaştırmak ve ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlayabilir” denilmektedir.

Bu maddeden de anlaşılacağı gibi, YUKK uyuma yönelik faaliyetlerin kapsamına, hiçbir ayırım yapmaksızın (mülteci, şartlı mülteci, geçici koruma altındakiler), tüm “yabancıları” dahil etmiştir. Ayrıca 96. madde çerçevesinde, yabancıların, ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslara katılabilecekleri de belirtilmiştir. Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularla ilgili bilgilendirme ve etkinliklerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nce, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle yaygınlaştırılması da esas alınmıştır.

Bu kapsamda değerlendirildiğinde, Türkiye’nin yabancılar bakımından uyum modelini, göçmenlerin kültürel, sosyal, ekonomik olarak yaşadıkları topluma dahil edilmeleri, aidiyet hissinin geliştirilmesi, farklılıkların karşılıklı tanınması ve bir arada yaşama inancının oluşturulması olarak tanımladığını söylemek mümkündür. Genel Müdürlük bu çerçevede, “Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı” oluşturmuş. Ayrıca Türkiye’nin ülkede bulunan göçmen ve mülteciler başta olmak üzere yabancılara yönelik geliştirdiği uyum stratejisi kapsamında TBMM İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde oluşturulan Göç ve Uyum Alt Komisyonu ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kapsamında yer alan Uyum ve İletişim Dairesi Başkanlığı, uyum stratejisinin kurumsal yapısını oluşturması bakımından önemlidir. Bununla birlikte, geçtiğimiz 2019 yılı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından “uyum” yılı ilan edilmiş ve bu çerçevede Türkiye genelinde mültecilerle uyumu yönelik çok çeşitli faaliyetler ve projeler gerçekleştirilmiştir.

Uyum politikalarının eksikliğinin veya gecikmesinin topluma maliyetini ortaya koyan en bilinen örneklerden birisi de Avrupa’daki göçmenlerin durumudur. Fransa başta olmak üzere, Belçika, Hollanda ve Almanya gibi birçok ülkede son yıllarda göçmenler tarafından çıkarılan şiddet eylemlerinin birçoğu sonrasında bu ülkeler, göçmenleri ne kadar entegre edebildiklerini ve bu politikalardaki başarısızlıklarını tartışmaya başlamışlardır. Özellikle, bu ülkelerde göçmenlere yönelik ayrımcılığın

ve yabancı düşmanlığının artması, istihdam ve eğitim gibi sorunlar göçmenlerin protesto kültürü geliştirmelerine neden olmuş ve toplumlar arasında çatışma yaratan yeni bir dönemi beraberinden getirmiştir.⁹ Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı bu durum, bugün dört milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye için de “ders çıkarılabilecek” iyi bir örnek teşkil etmektedir. Ev sahibi topluma entegre olamamış bütün grupların zaman içerisinde marjinalleşerek, toplum refahı için bir “tehdit” haline dönüşme olasılığı yüksektir. Bunun önüne geçilebilmesi, ancak ve ancak sistemli, sürdürülebilir entegrasyon¹⁰ ve uyum politikalarıyla mümkün olabilmektedir.

Türkiye’de sosyal uyum tartışmaları yapılırken, buna karşı çıkanlar tarafından en çok iki temel husus dile getirilmektedir: Bunlardan birincisi, Suriyelilerin bir gün zaten büyük bölümünün ülkelerine geri döneceklerini savunan ve bu nedenle de uyum faaliyetlerine gerek olmadığını söyleyenlerdir; İkinci grup ise, uyum çalışmalarının Suriyelilerin ülkede “kalcılığı” güçlendireceği tezini savunan ve bunun da geri dönüş ihtimalini zayıflatacağını söyleyerek uyum çalışmalarına karşı çıkanlardır. İlk görüşe cevaben söylenecek ilk şey, Suriye’deki iç savaşın orta ve uzun vadede “gönüllü geri dönüşü” teşvik edecek düzeyde sona ermesinin beklenmiyor olmasıdır. Bir diğer husus ise, savaşın dokuzuncu yılının sonunda bile ev sahibi topluma hem de kent düzeyinde yerleşmiş olan Suriyelilerin, bundan on sene sonra iyice ülkeye adapte olmuşken¹¹, geri dönebilmelerinin sosyolojik açıdan pek mümkün olamayacağıdır. Üstelik, Suriyelilerin büyük bir bölümünün bir gün ülkelerine döneceklerini varsayacak olsak da, ülkede kalanların, eğer ki uyum politikası geliştirilmemişse, aynı Avrupa örneğinde gösterildiği gibi, toplumdan ayrışması, dışlanması ve bunun sonucunda toplum refahı için tehdit un-

9 Kaya, 2009.

10 Avrupalı devletler “uyum” kelimesinden ziyade, entegrasyon (*integration*) kavramını kullanmaktadır. Buradaki örnekler de Avrupa’dan olduğu için entegrasyon kavramı bizzat burada vurgulanmıştır. Bu iki kavram arasındaki farklar/benzerlikler Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı ve karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır.

11 Burada adapte olmakla kastedilen; Suriyeli çocuklarının okullara gitmesi, hatta Türkiye’de doğan bebeklerinin hiçbir şekilde ana vatanlarıyla bağları olmadan büyüyor olmaları, ayrıca aile fertlerinin bir şekilde kayıtlı/kayıtsız olsun iş hayatına atılmış olmaları gibi, bir toplumda yaşayan bireylerin “hayat mücadelesinin” doğal sonucu olan temel unsurlardan söz edilmektedir. Yani özel bir uyumlaştırma politikası olmasa bile, bu gruplar yıllar içerisinde bir şekilde topluma tutunmuş olacaktır ve adapte olmayı bu şekilde yorumlamak doğru olacaktır.

suru haline gelmeleri kaçınılmazdır. Ayrıca, bugün Avrupa’da göçmen mahallelerinde ayaklanmalara baktığımızda, toplumda tansiyona sebep olan bu grupların sayılarının çok da yüksek olmasa bile bu çatışmalara neden olabildiklerini görmekteyiz. Buradan yola çıkarak, Suriye’ye dönmek isteyenler ve Türkiye’de kalacakların niceliği (sayısal oranı) üzerinden hareketle, uyum faaliyetlerinin gerekmediğini iddia etmenin uzun vadede sonuçlarının ağır olma ihtimali de yüksektir. İkinci husus olan, uyumun kalıcılığı artırması endişesiyle reddedilmesi konusunda ise, başarılı uyum politikaları izlenmediğinde toplumda ortaya çıkacak olan huzursuzluk ve çatışma ihtimali; uyum faaliyetleri sonrası mültecilerin o toplumda kalmak isteyecek olması ihtimalinden çok daha yüksektir. Bu nedenledir ki, geç kalan uyum politikalarının toplumu karşı karşıya getireceği riskler daha fazladır. Mültecilerin geri dönüş ihtimalinin her geçen gün zayıfladığını düşündüğümüzde, uyum faaliyetlerine eninde sonunda ihtiyaç duyulacağı şüphesiz ki ortaya çıkacak; ama bu durumda, plansız geçen her gün daha sonrası için uyum çalışmalarını daha da zorlaştıracaktır. Bu nedenle, milyonlarca mülteciye ev sahipliği yapan bir ülkenin “uyum” modelleri üzerine düşünmeye başlaması ve bir strateji oluşturması ihtiyacı kaçınılmaz görünmektedir.

Göç, içinde yaşadığımız toplumu değiştiren ve çeşitlendiren temel bir olgudur. Göçün sonucu olarak, ev sahibi ülkenin “yeni fertleri” haline gelen göçmenler/sığınmacılar/mülteciler - statüleri ne olursa olsun-toplumun önemli bir unsuru haline gelmektedir. Ortaya çıkan bu yeni fenomen, farklı kültür, etnik, dinsel, dilsel vb. özellikleri taşıyan toplumların oluşmasına neden olmakta ve bu gerçeklikten yola çıkan temel sorun ise bu “çeşitlilik içerisinde nasıl bir arada yaşanacağı” olmaktadır. Gerek akademik literatürde gerekse siyasi arenada son dönemde çokça konuşulan entegrasyon/uyum/çokkültürlülük gibi kavram ve söylemlerin hemen hepsinin ortak çıkış noktası, devletlerin ve toplumların, engel olmadıkları bu yeni toplum düzenini sorunsuz bir biçimde yönetebilme ihtiyacından gelmektedir. Yeni dünya düzeni, homojen toplumlardan ziyade, farklılıklar ile zenginleşen çoklu bir toplum kimliği yapısını ortaya koymaktadır. Buradan hareketle, Çalışmada esas olarak, toplumun farklı (çok kültürlü) unsurlarının/parçalarının en ideal biçimde nasıl huzur içerisinde yaşayabilecekleri tartışılacak, bu kavramsal çerçevede son dönemde çokça ele alınan “kültürlerarasılık” modeli üzerinde durulacak, ayrıca bu modelin önemli bir paydaşı olan kültürlerarası iletişimin ne olduğu ve nasıl sağlanabileceği hususu ele alınacaktır.

Sosyal uyumun parçası olarak burada vurgulanması gereken en temel husus, “kültürlerarası iletişim”in önemidir. Bu iletişim modeli, toplumun farklı kültürlerinin her şeyden önce birbirlerinin “farkına varmasını” sağlayacak olması bakımından elzemdir. Bu farkındalığın zaman içerisinde bu grupların birbirlerini “tanımasına” da yol açması beklenmektedir. Gelişen bu tanış olma hali, toplumun farklı kesimlerinin birbirine karşı önceden gelişen yargılarının/algılarının ne kadar gerçikleştiğini veya bağdaşmadığını da görmelerini sağlayacaktır. Tam da bu akış içerisinde “empati” duygusunun da gelişeceği düşünüldüğünde, ortaya çıkan bu iletişim modelinin toplumu birbiriyle kaynaştırması kaçınılmazdır. Dolayısıyla bu süreç, sosyal uyuma katkı sağlayan önemli bir unsur olarak kendini göstermektedir. Unutulmamalıdır ki, insan tanımadığı ve bilmediği şeyden korkar ve bu korku o “şey”den uzaklaştırır. Söz konusu, başka insanlardan korkmak veya onların toplumdaki varlıklarını tehdit olarak görmek ve bu nedenle de o kişi ve grupları “öteleyerek” toplumun dışında tutmaksa, bunun da çözümü iletişimle başlayan “tanıma” yolculuğundan geçmektedir. Çalışma bu çerçevede, kültürlerarası iletişimin unsurlarını da ele alarak, bir arada yaşama üzerindeki etkilerini değerlendirecektir.

Sosyal uyumun nasıl sağlanacağı ve bunun yol haritası/modelleri çokça tartışılmakla birlikte, gerek akademik camiada gerekse de siyaset perspektifinde hakim olan görüş, en “ideal” model ne olursa olsun, uyumun ilk olarak “yerelde” başlayacağıdır. Nasıl ki sorun yereldir ve çözümü de yereldedir; aynı bakış açısıyla “sosyal uyum da yerelde başlar”. Hiçbir devletin tarihsel, kültürel, etnik, nüfus vb. yapısı birbirine benzemediği gibi; bir devletin içindeki bölgelerin, şehirlerin ve hatta illerin/ilçelerin/mahallelerin yapısı da birbirinden oldukça farklılık göstermektedir. Özellikle, Türkiye’ye 2011 sonrası Suriye’den gelen göç akınında merkezi bir yerleştirme planlaması yapılmadığı için yerel birimler arasında dengeli bir “mülteci” dağılımı gerçekleşmemiştir. Yani, iller arasında ve hatta bir ilin ilçeleri arasında bile “yük dağılımı” son derece dengesizdir. Şüphesiz ki, bu durum yerel kaynak ve ihtiyaç stratejilerini doğrudan etkilemektedir. Böylesi bir mozaik içerisinde, tek merkezli bir uyum modelinin ortaya konmasını ve bunun da her bölgenin ve şehrin ihtiyaçlarını karşılamasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle, sosyal uyumun modellerini konuşurken her birini yerel düzeyde ele almak ve düşünmek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, yerele inisiyatif tanımak, ihtiyacın tanımlanması ve uygulanması bakımından da bir zorunluluk

olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürlerarasılık modeli de, bu bakış açısıyla, “kültürlerarası şehirler” oluşması durumunda ancak bu yöntemin işleyebileceğini savunmaktadır. Sosyal uyum için şehirlerin önemini vurgulayan bu yaklaşımın çıkış yeri, Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi’dir ve bu çalışmada Konseyin bu alanda yaptığı faaliyetler de ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: YENİ BİR SOSYAL UYUM MODELİ OLARAK “KÜLTÜRLERARASILIK” VE “KÜLTÜRLERARASI ŞEHİRLER”

Günümüz toplumları küreselleşme ve göçün doğal sonucu olarak farklı etnik, dilsel, dinsel, kültürel yapıları içinde barındırmaktadır. Bununla birlikte yeni dünya düzeni de küresel, plüralist, çok katmanlı ve çok aktörlü bir değişim sürecine girmiştir. Devletler bakımından, her ne kadar halen toplumun aidiyetini belirleyen ve ana kimliğini oluşturan çatı bir “ulus” tanımı yapılsa da, başka bir ifadeyle bir devleti tanımlayan, o devlette hakim ve çoğunluk olan bir ulus yapısı olsa da, aynı toplum içerisinde farklı grupların olduğu da kaçınılmaz bir gerçekliktir. Bunun sonucu olarak, devletler ve uluslararası toplum farklılıkların nasıl yönetileceği ve huzur/barış içerisinde nasıl bir arada yaşanabileceği üzerine son dönemde ağırlıkla olarak düşünmekte ve buna göre politikalar üretmeye çalışmaktadırlar.

Bu kapsamda, birinci bölüm içerisinde ilk olarak, kültürel çeşitliliğin yönetilmesine ilişkin geleneksel yaklaşımlar ele alınacak ve sonrasında ise çalışmanın esas konusu olan, son dönemin yeni “bir arada yaşama” modeli olan “kültürlerarasılık” anlatılacaktır.

Geleneksel “Bir arada Yaşama” Modelleri ve Temel Prensipleri

Günümüzde etnik, dinsel, dilsel ve/veya kültürel farklılıklar toplum için çeşitlilik içeren bir yapı ortaya çıkarırken, aynı zamanda toplumun tanımlayıcı unsuru olarak da kendini göstermektedir. Bu tanımlama biçimleri, gerek akademik literatürde gerekse de siyasi alanda bir çok yeni kavramla ortaya çıkmaktadır. Kavramlar ayrıca toplumun, içinde yer alan farklılıkları etkin biçimde nasıl yönetebileceğine dair yol haritasını da sunmaktadır. Başka bir ifadeyle “bir arada yaşamın” çerçevesini çizme ihtiyacından doğan bu arayışlar, bunun ancak toplumsal çeşitliliği iyi yöneterek sağlanabileceği fikrindedirler.

Bir arada yaşama modellerinin oldukça çeşitli olduğunu ve aslında değişik kavramlarla isimlendirilseler de, toplumsal hayata yansımada çok büyük farklılıklar içermediklerini de söylemek gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, örneğin, entegrasyon ile asimilasyonun birbirine taban tabana zıt olduğu söylenemeyeceği gibi; aksine örtüşen çokça yanının olduğu bilinmektedir. Başka bir örnek; çokkültürlülük söylemi genellikle toplum yapısını tarif eden bir kavram iken, siyasilerin söylemleri üzerinden bu kavramı analiz ettiğimizde aslında entegrasyonun kastedildiğini de zaman zaman görmekteyiz. Yani, birçok unsuru iç içe geçmiş olan bu kavramların hiçbirinin açık ve net sınırları çizilen tanımlamaları olmamakla birlikte, çoğu zaman devletler ve siyasiler tarafından farklı yorumlandığını ve hatta toplum nezdinde de her bir kavramın çok farklı algılamaları olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bölümde yer alan yaklaşımlar, özellikle Batı dünyasının, toplumlarındaki çeşitliliğin yönetilmesi için ayrı dönemlerde denemiş olduğu yaklaşımlardır. Bu kavramların her birinin günümüzde farklı boyutlarıyla etkili ve başarılı olduklarını belirtmenin yanı sıra, sadece bir veya birkaçının “en iyi” olduğu yanılgısına da düşmemek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, tek tip “başarılı” bir arada yaşama modelinden söz etmek mümkün değildir ve belli dönemlerde, içinde bulunulan siyasi konjonktür ve ayrıca kamu düzeni ışığında farklı yaklaşımlar, bir arada yaşama formülüne esin kaynağı olmuştur. Bu çerçevede - tarihsel süreç içerisinde kavramsal olarak ortaya çıkış sırasına göre - en çok uygulanan ve dile getirilen üç kavram; asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük genel hatlarıyla incelenecektir.

Asimilasyon (*Assimilation*)

Asimilasyon kavramına yönelik ilk teorik çalışmalar, Amerika Birleşik Devletleri’nde 1920’lerde *Chicago Okulu*¹² tarafından ortaya çıkmıştır. Genel olarak asimilasyoncu bakış, bir toplumda bulunan farklılıkları ta-

12 20.yy’ın başında nüfusun 3’ten birinden fazlasını Amerika’da dışında doğanların oluşturduğu Chicago eyaletinde başlayan etnik ve kitlesel ayaklanmaların sebeplerini araştırmak üzere oluşturulan ekolün adıdır.

nımayan ve kabul etmeyen bir yaklaşım olarak özetlendiğinde, göçmenlerin göç etmeden önceki kültürleri bu sistemde kabul görmemektedir. Hatta o dönem Amerikan siyaseti, göçmenlerin kimliklerini ve kültürel değerlerini yeni düzen için bir tehdit olarak algılamaktadır. Bu nedenle de asimilasyon politikaları “öteki”ni toplumun geri kalanıyla “benzer hale getirme” niyetindedir. Başka bir ifadeyle göçmenlerin kendi kültürel değerlerinden vazgeçerek, yeni toplumun değerlerini ve davranış biçimlerini benimsemesi asimilasyoncu sistemin temel unsurudur. Bu sayede Amerika’da bulunan farklı dini, kültürel ve etnik yapıların zaman içerisinde “erime potası”¹³ içerisinde birlikte eriyerek homojen bir toplum haline geleceği ve sadece “Amerikalı olmak” düşüncesine bağlanacakları varsayımı yapılmaktadır. Bu yaklaşım 1960’lara kadar devam etmiş, azınlık ve göçmenlere ilişkin politika belirleme süreçlerinde asimilasyoncu yaklaşım esas alınmıştır.

Asimilasyoncu yaklaşımda yer alan, toplumun her kesiminin baskın kültür ve değerlerle benzer hale getirilmesi hedefi, bugün daha sıklıkla kullanılan “entegrasyon” tanımlamasıyla da aslında çokça benzerlik göstermektedir. Her ikisini birbirinden ayıran husus; asimilasyon politikalarının, yeni kültüre/kimliğe dönüşürken, varolan kültürün/kimliğin yok olmasını öngören bir süreç izlemesidir. Entegrasyon ise, kişinin (göçmen ve azınlık grupların) kendi öz değerlerini korumak suretiyle, yeni kimliği edinmesini savunan bir yöntem olması bakımından asimilasyondan ayrılmaktadır. Günümüzde asimilasyoncu yaklaşım, gerek insan hakları perspektifinde gerekse de azınlık grupların gözünde negatif bir algı yaratmakta ve bu nedenle kavram olarak reddedilmektedir. Ancak entegrasyon ile arasındaki ince çizginin çok belirgin olmaması nedeniyle, bazı durumlarda asimilasyoncu politikalar izleyen devletlerin, bunun adını “entegrasyon” koyarak, kavramın negatif unsurlarını yumuşatmaya çalıştıklarını da söylemek yanlış olmayacaktır.

Asimilasyon modelinin savunucuları bakımından, bir toplum içerisindeki farklılıkların (etnik, dilsel, dinsel, kültürel vb. çeşitliliklerin), zamanla ulusal kimlik içerisinde erimesi, o toplumda yaşayan herkes için avantajlı bir durumdur. Ayrıca bu süreç doğal akışında gerçekleştiğinde, yani

13 “Erime potası” (*melting pot*), ABD’deki göçmen asimilasyonunun tarifinde kullanılan bir ifade biçimidir.

“doğal/gönüllü asimilasyon” süreci ile karşı karşıya kalındığında bunun toplum kesimini rahatsız etmeyen, baskıcı bir yönetim modelinden uzak bir akışın parçası olduğu da söylenmekte ve bu nedenle de savunulmaktadır. Ancak gelişen ve değişen dünyada “gönüllü/doğal asimilasyonun” her zaman bu kadar mümkün olmadığı ve olamayacağı gerçeğiyle de devletler yüzleşmektedir. Özellikle son dönemde, küreselleşmenin de etkisiyle, göç edenlerin gittikleri toplumlara kendi kimliklerini de taşıdıklarını ve bu kimliklerini korumaya yönelik motivasyonlarının daha çok olduğunu görmekteyiz. Hem teknolojinin ilerlemesi hem de ulaşım imkanlarının artması, günümüzde göçmenin ana vatanı ile ilişkisini bir biçimde sürdürmesini, oradaki gelişmeler hakkında bilgi/fikir sahibi olabilmesini sağladığından ve kolaylaştırdığından ötürü, aslında kendilerini kaynak ülkeye halen ait hissettikleri bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bu da asimile olmalarına engel bir durumdur. Yani, göçmen ve mülteciler – genel olarak – öz kimliklerini ve kültürlerini muhafaza etmek suretiyle ev sahibi toplum içerisinde yer tutmaya çalıştığı için, asimilasyon (ister gönüllü ister zorunlu olarak bir yöntem olarak düşünlün) göç eden toplum (azınlık grup) tarafından kabul edilemez bir niteliğe bürünmüştür.

Avrupa’da asimilasyoncu yaklaşımın en önemli temsilcisi olarak Fransa gösterilebilir. Her ne kadar Fransa kendi politikasını cumhuriyetçilik ve laiklik üzerinden inşa eden bir “entegrasyon” modeli olarak nitelendirse de, bu yaklaşımıyla Fransa Cumhuriyeti değerlerine ve normlarına tabii olmayı açık bir şekilde zorunlu hale getirmektedir.¹⁴ Ancak, uygulamada, göçmen ve azınlık toplumların ülkeye entegrasyonu konusunda özel bir tutum ve davranış içerisine girmeden bunun kendiliğinden olmasını isteyen/bekleyen bir politika da izlemiştir.¹⁵

Fransa dışında, Almanya, Hollanda, İngiltere gibi Avrupa ülkelerinde de dönem dönem asimilasyona kayan uygulamalar hakim olmuştur; ancak günümüzde bu ülkeler başta olmak üzere bir çok Avrupa ülkesi entegrasyon ve çokkültürcü anlayışı benimseyerek asimilasyoncu yaklaşımdan uzaklaşmıştır.

14 Yardım, 2017; Kaya, 2009.

15 Unutulmaz, 2018.

Asimilasyoncu yaklaşımın zaman içerisinde yerini entegrasyon olgusuna bırakmasının nedenlerinden bir diğeri de, toplum kesimleri içerisinde belirgin bir hiyerarşiyi yaratıyor olmasıdır. Bu yaklaşım, azınlık olan grubun -ki göçmen ve mülteciler bu kategoride yer almaktadır- bu hiyerarşinin en alt katmanında bulunan ve kendisinden (değerlerinden) vazgeçerek, çoğunluğun (ki bu genellikle ırksal ve ekonomik imkanların kimlikleri çerçevesinde tanımlanır) değerleri üzerinden topluma uyumunu istemektedir. Bu nedenlerle ahlaki açıdan talep edilmemesi gereken bir yöntem olarak görülen asimilasyon; aslında kendi kimliğinin yok olması endişesinde olan kişi ve toplulukların çoğunluğa ve çoğunluk kimliğine karşı tepkisel ve hatta zaman zaman düşmanca bir konuma geçebilme ihtimali nedeniyle de, günümüzde söylem olarak siyasetin dilinden uzaklaştırmıştır. Bahsedilen bütün bu nedenlerle uzun dönem eleştirilen model, yerini asimilasyona göre daha yumuşatılmış bir kavram olarak görülen “entegrasyon”a zaman içerisinde bırakmıştır.

Entegrasyon (*Integration*)

Akademik literatürde asimilasyon teorilerinden sonra entegrasyon teorileri, ondan sonra ise çokkültürlülüğe dair teorik çalışmalar ortaya çıkmıştır. Ancak 1990’lardan itibaren Batı Avrupa ülkelerindeki göçmen topluluklara yönelik entegrasyon politikalarının uygulamasına geçilmesi, entegrasyon konusunun hem politik hem de akademik olarak sürekli gündemde olmasını sağlamıştır.

Ulusal entegrasyon modellerinin temel amacı, “*farklı değerlerin ve kişisel menfaatlerin yarattığı ayrışma ve çatışmaların arasında kolektif medeniyet ve hoşgörü bağları oluşturacak istikrar ve meşruiyet sahibi bir politik sistem ve ahlaki toplumsal düzen sağlama*”dır.¹⁶ Bu tanımdan yola çıkıldığında entegrasyon aslında sadece göçmenleri ilgilendiren bir sorunsal ya da konu değil; toplumdaki bütün bireyler arasında ortak bir payda, meşruiyet zemini ve anlamlı iletişim çerçevesi oluşturma sorunu olarak görülmelidir.¹⁷

Entegrasyon akademik ve siyasi alanda özellikle son dönemde sıklıkla kullanılan bir kavram olmakla birlikte, üzerinde uzlaşıya varılmış açık ve

16 Favell,1998. (aktaran) Unutulmaz, 2018.

17 Unutulmaz, 2018.

net bir tanımı bulunmamaktadır. Devletler özelinde bakıldığında, hem karar alıcılar hem entegrasyonun muhatabı olan ev sahibi toplum ve azınlık (göçmen toplum) tarafından farklı şekilde yorumlanan bir sistem ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, bazı yorumlarda çoğu zaman asimilasyona tekabül eden sonuçlar çıkarımlar olduğu gibi; entegrasyonun çokkültürcü bir anlayışla da örtüştüğünü savunanlar da bulunmaktadır. Entegrasyon kavramının ve söyleminin farklı algılamalara neden olması, çoğu zaman bu politikayı yürüten devlet açısından -sınırlarını ve yöntemini belirlemede - esneklik ve aslında kolaylık da sağlamaktadır.

Entegrasyon politikaları, göçmen grupların tamamen kendi kimliklerini bir kenara bırakarak zorlayıcı bir şekilde değişmelerini ve ulusal kimliği benimseyen yeni gruplar haline dönmelerini beklemeyiz. Bu husus, entegrasyonu asimilasyondan ayıran en temel noktadır. Entegrasyon daha ziyade, azınlık grupların çoğunluk ile uyumlu hale gelmesini ve bunu da çoğunluğa eklenerek gerçekleştirmesini beklemektedir. Ancak, her ne kadar entegrasyon “zorlayıcı” unsurları içinde barındırmıyor desek de, azınlığın, çoğunluk üzerinden kurulmuş bir yapıya dahil olmasını beklediğinden, asimilasyonda olduğu gibi aslında yine toplum içinde hiyerarşiyi güçlendiren bir sistemdir. Başka bir ifadeyle, çoğunluğa uyum sağlamak azınlığın bir tercihi gibi görünür ancak; çoğunluk tarafından dışlanmamak ve kabul görmek için “uyumlaşmak” durumunda kalmak azınlığın kısıtlı bir tercih hakkı olduğunu da ortaya koymaktadır. Yani, sistemin dışında kalan marjinalleşir, marjinal olan sistem tarafından istenmeyen ve tehdit olarak görünen kişi olur. Bu nedenle entegrasyon ile, göçmen ve azınlık toplumların marjinallerden uzağa yani toplumun merkezine yönelmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca eğitim ve özellikle de dil öğrenimi ile bu iki toplumu birbirine yakınlaştırmak “başarılı” entegrasyon için esas teşkil etmektedir.

Demokratik Batı toplumlarında bugün göçmen kökenli çocukların ev sahibi ülkenin dilinin yanı sıra ana dillerini de öğrenmeleri teşvik edilmekte, bunun toplumun kültürel bir zenginliği olduğu fikri yerleştirilmektedir. Böylece göçmen kimliği ve dili ile ev sahibi toplumun kimliği, değerleri ve dilinin birbirine rakip olmaktan veya tehdit oluşturan bir algı yaratmasından ziyade, birbirini tamamlayıcı niteliği vurgulanmaktadır.¹⁸

Entegrasyon, yukarıda da belirtildiği gibi, “azınlığın çoğunluğa eklenmesi” üzerinden tanımlandığında hiyerarşik bir yapı oluşturduğundan; bu söylemi kırmak için son dönemde en çok kullanılan tanımlama, entegrasyonun tek tarafı değil; çok yönlü ve çok tarafı bir eklenme olduğudur. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse, sadece azınlığın çoğunluğa benzemesi ve uyması değil; çoğunluğun da azınlığı anlaması ve ona yaklaşması üzerinden inşa edilen iki yönlü bir bakış açısı entegrasyonda hakimdir. Her ne kadar bu fikrin toplumsal hayata yansımada çoğunluk yani ev sahibi toplumun neler yapacağı veya yapması gerektiği açık ve net bir şekilde ortaya kon(a)masa da, asimilasyondaki gibi, sadece azınlık grubun topluma adapte olması zorunluluğu fikrini yumuşatması ve ev sahibi topluma da bir misyon yüklemesi bakımından önemlidir.

Çokkültürlülük - Çokkültürcülük (*Multiculturalism*)

Çokkültürcülük ilk olarak 1970’lerde Kanada ve Avusturalya’da ortaya çıkan bir akımdır. Esas itibarıyla, toplum içerisindeki farklılıkların/çeşitliliklerin sistem içerisinde belirgin bir şekilde var olmalarını kabul eden bir yaklaşım öngörmektedir. Bu yaklaşımda, etnik, dinsel, dilsel, kültürel farklılıkların toplumda tanınması ve bütün bu gruplara eşit hakların verilmesi esasına dayalı bir sistemin inşa edilmesi amaçlanmaktadır.¹⁹ Başka bir ifadeyle, bu farklılıkların yasal ve siyasal zeminde var olabilmesi hedeflenmektedir.²⁰ Bu açıdan bakıldığında, asimilasyon ve entegrasyon

18 Azınlık dilinin muhafaza edilmesi ve ev sahibi ülke tarafından öğretilip desteklenmesini savunan önemli Uluslararası Örgütlerden birisi olan Avrupa Konseyi’nin bu konudaki çalışmaları için bkz; <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages> (erişim tarihi: 23/03/2020)

19 Çokkültürcülük modelinin önde gelen savunucularından birisi Bikhu Parekh’tir. Bkz. Parekh, 2002.

20 Kymlicka, 2012.

politikalarından farklı olarak, çokkültürcülüğün tepeden inmeci bir yaklaşımla ve hiyerarşi dengesi üzerine kurulmuş bir “öteki” oluşturmaktan uzak olduğunu söylemek mümkündür. Bu yeni yaklaşım modeli, her şeyden önce toplumların çeşitliliğini yani “çokkültürlü” (multicultural) olduğu gerçeğini kabul etmekte ve toplumu bu şekilde betimlemektedir. Ayrıca bu farklılıkların yönetilmesi için de her kesimin toplumda eşit şekilde var olabileceği ve “öteki”nin kabul edildiği “çokkültürcü” bir politika öngörmektedir. Bu bakış açısıyla, çokkültürcülük toplum içinde sadece tek bir kültürün üzerinden göçmen ve azınlık gruplara bazı değerlerin dayatılmasını reddeden ve toplumun homojenleştirilmesinin mümkün olmadığını kabul ederek buna karşı çıkan bir akımdır.

Günümüzde bütün modern ve demokratik toplumlar “çokkültürlü” yani heterojen bir yapıya sahiptir. Bu durumun, siyasi kabulden ziyade, sosyolojik bir gerçeklik olduğunu ortaya koymak gerekmektedir. Yani, farklı kökenlerden gelen, dini inançları, etnik/ulusal yapıları farklı bireylerden oluşan çağdaş toplumların fiili özelliği “çokkültürlü toplum” olarak tanımlanmaktadır. “Çokkültürcülük” ise, bu gerçekliği yönetebilmek için ortaya konan politikanın adıdır.²¹ Başka bir ifadeyle, çokkültürcülük, “sosyo-politik” bir durumdur.²² Özellikle 2000’li yıllardan itibaren Almanya Şansölyesi Angela Merkel’in “çokkültürlülük başarısız olmuştur” söylemi ile, toplumun sosyal yapısının “çeşitliliğinin” değil; bunu yönetme biçimi olan politikanın tartışmaya açıldığını, yani bir yöntem eleştirisi yapıldığını anlamak gerekmektedir.

2010 itibariyle başta Almanya olmak üzere, özellikle Fransa ve İngiltere’nin liderleri tarafından ülkelerinde “çokkültürlülüğün başarısızlığa uğradığı” söylemi politik olarak çokça dillendirilmeye başlamıştır. Bu

21 İngilizce terminolojide, çokkültürlü toplumu tanımlayan kelime “*multicultural society*” iken, bu toplumun yönetim biçimi olarak öngörülen çokkültürcülük “*multiculturalism*” olarak ifade edilmektedir. Yani kelimenin sonuna gelen “-ism” eki, bunun bir politika aracı olduğunu bize söylemektedir. Aynı şekilde Fransızca literatürde, “*multiculturalité*” veya “*la société multiculturelle*” ifadesi toplumun çeşitli yapılardan oluştuğunu betimlemek için kullanılan bir sıfat iken; “*multiculturalism*”, İngiliz literatüründe olduğu gibi, bu farklılıkların yönetme modelini işaret etmektedir. Bu konuda bkz; Kymlicka, 1996; Medda-Windischer, 2009; Unutulmaz, 2012.

22 Benichou, 2015.

söylemi ilk ortaya atan Almanya Şansölyesi Angela Merkel, göçmenlerin mutlaka Almanca öğrenmeleri gerektiği ve ancak bu sayede istihdam piyasasında imkanlarının olabileceği ve hatta kız çocuklarını okula göndermeyen ailelere cezai yaptırım uygulanacağı gibi daha sıkı entegrasyonu öngören yeni bir politik sürecin oluşması gerektiğini ortaya koymuştur.²³ Almanya'nın bu tepkisi, özellikle müslüman kökenli göçmenlerin Alman toplumuna tam entegre olamamaları görüşüyle ortaya çıkmış ve bunun sorumlusu olarak da, her kültürün kendi değerlerini koruduğu ve sadece bir arada olmanın esas teşkil ettiği, bu nedenle de zorlayıcı entegrasyon (yani hakim kültüre benzeme ve uyma) modelinin uygulanmadığı çokkültürcü yaklaşım olarak görülmüştür. Aynı yaklaşım, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy²⁴ ve İngiltere Başbakanı David Cameron²⁵ tarafından da benimsenmiş ve Avrupa'da ulusal kimliğin daha çok ön plana çıkarıldığı ve göçmenlerin de bu kimliğe ve değerlere uyması için daha sıkı entegrasyon politikalarını öngören bir yaklaşım ortaya koymuşlardır.

Sonuç olarak, çokkültürcülük, Batılı devletlerin çokkültürlü yapıyı (toplumu) göz önünde bulunduran ve farklı politik teorilerle halkların ve kültürlerin bir arada olmasını teşvik ederek toplumsal istikrarı sağlamayı amaçlamaktadır. Ancak bu teorilerin uygulaması her zaman kavramsal olarak ortaya konduğu biçimde mümkün olmamaktadır. Her devletin çokkültürlü toplumu inşa etme süreci farklı olduğu gibi, bu farklılıkları yönetme ve bu durumla başa çıkma refleksi de çeşitlilik göstermektedir. Bunun sonucu olarak örneğin Kanada'da çokkültürcülük modelinin başarıyla işlediğini söylerken; aynı politikanın Avrupa'da aynı oranda başarıya ulaştığını söylemek pek mümkün değildir. Bununla birlikte, bu bölümde yer alan bütün teorik tartışmalar ve kavramların da her devlet için farklı yorumlamalarını görmek mümkündür. Bu politikaların

23 <https://www.dw.com/tr/merkel-%C3%A7ok-k%C3%BClt%C3%BCrl%C3%BCl%C3%BCk-ba%C5%9Far%C4%B1s%C4%B1z/a-6120526>; <https://www.theguardian.com/world/2010/oct/17/angela-merkel-german-multiculturalism-failed> (erişim tarihi: 24/03/2020)

24 Fransa Cumhurbaşkanı'nın bu söylemi konusunda seçilmiş birkaç haber için bkz: <https://www.ft.com/content/05baf22e-356c-11e0-aa6c-00144feabd0>; <https://www.reuters.com/article/us-france-sarkozy-multiculturalism-idUSTRE71A4UP20110211>; https://www.lepoint.fr/societe/le-multiculturalisme-est-un-echecc-affirme-nicolas-sarkozy-10-02-2011-1294163_23.php (erişim tarihi: 24/03/2020)

25 İngiltere Başbakanı'nın bu söylemi konusunda seçilmiş birkaç haber için bkz: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-12371994>; <https://uk.reuters.com/article/uk-britain-radicalisation/multiculturalism-has-failed-in-britain-merkel-idUKTRE71401G20110205>; <https://www.theguardian.com/commentisfree/2011/feb/07/editorial-david-cameron-multiculturalism-edl> (erişim tarihi: 24/03/2020)

zaman zaman uygulamasında birbirine geçişlerin de olduğunu düşün-
düğümüzde, aslında net bir çizgiyle bunları birbirinden ayırmak her
zaman mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, bir arada yaşama dair en
ideal yöntemin arayışında olmak hata olacaktır; zira modeller arasında-
ki geçişkenlik, ev sahibi ve azınlık toplumun dinamiklerinin farklılaşması
ve hatta zaman içerisinde bile değişime uğrayabiliyor olması yani dina-
mik yapısı bu ideali arama hedefini kısmen boşa çıkarmaktadır. Yine
de, toplum içerisindeki çeşitliliği yönetebilmek için bunu kavramsal bir
zemine oturtma, bunun temel ilke ve prensiplerini belirleme ve uygu-
lamasına dair de yol haritasını çıkarma ihtiyacı devletler için önemli
politik bir uğraştır.

Yeni Yaklaşım: “Kültürlerarasılık” (*interculturalism*) Modeli ve Temel Unsurları

Kültürlerarasılık kavramı pek çok farklı konuyla ilişkili olarak kulla-
nılmaktadır. Yani, sosyal uyumun bu yaklaşım üzerinden nasıl sağla-
nabileceğini değerlendirebilmek için, kavramı “kültürlerarası iletişim”
ve “kültürlerarası şehirler” ile birlikte ele almak gerekmektedir. Başka
bir ifadeyle, toplumda yer alan farklı kültürlerin birbiriyle iletişim ve
etkileşim halinde olmaları yani “kültürlerarası iletişimin kurulabilmesi”
neticesinde kültürlerarasılıktan bahsetmek mümkün olmaktadır. Ayrıca,
bu etkileşimin gerçekleşmesi ilk olarak yerelde başlar. Yani, şehirlerde
sağlanacak başarılı kültürlerarası iletişim, o şehrin kültürlerarasılığa
geçiş için oldukça önemlidir. Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen
“kültürlerarası şehirler” modeli de bu yaklaşımı ortaya koyuyor olması
bakımından bu başlık altında incelenecektir.

“Kültürlerarasılık” Kavramının Ortaya Çıkışı ve Tanımı

Kültürlerarasılık, son yıllarda Batı toplumlarında dile getirilmeye başla-
yan ve esas itibarıyla farklı toplumsal grupların bir araya gelerek etkile-
şim içine girmelerini ve bunun da şehirler, şehir yönetimleri üzerinden
yapılmasını öngören bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplum
içerisindeki farklı etnik/dilsel/dinsel/kültürel yapıların varlığının kabu-
lünü temel alan yeni model, bu yönüyle çokkültürcülük ile benzerlik
göstermekte iken; çok temel bir hususta ayrılmaktadır: Kültürlerarası
model, toplumun bütün farklı kesimlerinin/kültürlerinin birbirleriyle

“iletişim ve etkileşim halinde” olarak toplumsal kaynaşmayı sağlama hedefindedir.²⁶ Gerek entegrasyon gerek asimilasyon gerekse de çokkültürcü modellerde, toplumun farklı kesimlerinin birbiriyle iletişimi ihmal edilen ve öngörülmeleyen bir husustur. Halbuki, değişen dünya sisteminde zaman içerisinde, etkileşimden uzak toplum parçalarının sistemden koparak daha marjinal ve toplumdan ayrı bir hale geldiği görülmekte ve bu durumda “paralel hayatlar”²⁷ yarattığı için endişe verici bulunmaktadır. Bu noktada “kültürlerarasılığın” sağlamaya çalıştığı, toplum içerisinde farklı kültürlerin/grupların birbirine önyargısını ve korkularını azaltmak için ortak alanlar yaratmak ve bu grupların bir araya gelip etkileşim içine girebilmeleri için ortak bir zemin oluşturmaktır. Birbirleriyle iletişimi ve etkileşimi olmayan gruplar arasında diğerini “ötekileştirme” artacağı gibi, çoğu zaman ötekine dair olumsuz söylentilerin ve önyargıların gelişmesi de mümkündür. Oluşan bu önyargılar ise beklenen etkileşimi daha imkansız kılmakta, grupları birbirinden daha da uzaklaştırmakta ve bir kısır döngü yaratmaktadır.

Çokkültürcülük (multiculturalism)	Kültürlerarasılık (interculturalism)
Toplumun içindeki farklı etnik/dinsel/dilsel/kültürel yapıların varlığı kabul ediliyor.	Toplumun içindeki farklı etnik/dinsel/dilsel/kültürel yapıların varlığı kabul ediliyor.
Farklılıklar arası eşitlik gözetiliyor	Farklılıklar arası eşitlik gözetiliyor
Farklı gruplar arası iletişim yok	Farklı gruplar arasında iletişim ve etkileşim var
“Paralel hayatlar” mevcut..	Ortak değerler oluşturma hedefi var, “paralel hayat” yok
Bir iletişim modeli öngörmüyor	“Kültürlerarası İletişim” modeli öngörüyor
Gruplar arası kopukluk hakim. Önyargı ve “tehdit” olarak görmeye yol açabiliyor	Önyargı ve olumsuz söylentilerle mücadele etmenin bir aracı olarak görülüyor.
Son dönemde siyaseten “lekelenmiş” ve negatif algı doğuran bir kavram	Çokkültürcülüğün negatif algısını kırmak için geliştirilen alternatif bir kavram

26 Çokkültürlülük ve Kültürlerarasılık kavramlarının karşılaştırması için Avrupa Konseyi’nin önemli bir yayını olan, (ed) Barrette, 2013; ayrıca bkznz; *White Paper on Intercultural Dialogue: Living together as equals in dignity* 2008.

27 Hasanaj, 2011.

Tabloda da görüleceği üzere, her iki kavramın ayrıştığı noktalar olduğu gibi, örtüşen de birçok boyutu bulunmaktadır. Bu nedenle kültürlerarasılığın, çokkültürlülük modelini tamamen yok sayan ve onun alternatifi bir model olduğunu söylemek hatalı olacaktır. Aksine, bu yeni model, çokkültürlülüğü temel olarak yöntemin eksiklerini ve kusurlarını kapatabilmek adına ortaya konan, “çokkültürlülüğün yeni versiyonu”²⁸ olarak görülmektedir.

“Kültürlerarası İletişimin” Kültürlerarasılık’taki Yeri

Farklı kültürlerin birbiriyle olan etkileşimini artırmaya yönelik olarak ortaya çıkan kültürlerarasılık modeli, “kültürlerarası iletişim” (*intercultural dialogue*) yaklaşımı ile desteklenmektedir.²⁹ Avrupa Konseyi’nin “Kültürlerarası Diyalog için Beyaz Kitap”³⁰ çalışmasında tanımladığı üzere; kültürlerarası iletişim, farklı etnik, kültürel, dini ve dilsel geçmişleri ve mirasları olan bireylerin ve grupların karşılıklı anlayış ve saygı temelinde, açık bir şekilde görüş alış verişinde bulunulmasıdır. Ayrıca kültürlerarası iletişim sadece toplumun içerisindeki farklı grupların değil; Avrupa toplumları arasında ve hatta Avrupa ile dünyanın geri kalanı arasında - bütün düzeylerde işleyen bir iletişim modeli olarak da düşünülmektedir. Avrupa Birliği ise, göçmenlerin entegrasyonuna yönelik 2004 yılında ilan ettiği Strateji Planında,³¹ her ne kadar kültürlerarasılık kavramını doğrudan kullanmasa da, kültürlerarası diyalogun başarılı entegrasyon için önemini vurgulamaktadır.

Kültürlerarası iletişimin net bir tanımını yapmaktan ziyade, bu iletişimin unsurlarını vurgulamak daha açıklayıcı olacaktır. Bunun için, Beyaz Kitap’ta da öne çıkan kültürlerarası iletişimin sağlanması için bazı koşullar şu şekilde özetlenebilir;³²

28 Cantle, 2012.

29 Kültürlerarası İletişim konusuna ilerleyen sayfalarda daha geniş yer verilecektir.

30 Orijinali *White Paper on Intercultural Dialogue: Living together as equals in dignity* olan 2008 yılındaki çalışmanın T.C Dışişleri Bakanlığı çevirisi için bkznz: https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/Source/Pub_White_Paper/WhitePaper_ID_Turkish.pdf (erişim tarihi: 24/03/2020)

31 Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in the EU, https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/common-basic-principles_en.pdf (erişim tarihi: 2/04/2020)

32 https://www.coe.int/t/dg4/intercultural/concept_EN.asp (erişim tarihi: 3/4/2020)

- İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü gibi temel ilkelere sadık kalmak,
- Herkese (toplumun her kesimine) eşit mesafede olmak, adil yaklaşmak ve karşılıklı saygıyı gözetmek,
- Herkesin toplumsal hayata etkin bir şekilde gönüllü katılımını teşvik etmek ve kimseye herhangi bir zorlamada bulunmamak,
- Kendinin ve diğer kültürlerin ayırt edici özelliklerine dair asgari bir bilgi düzeyinde olmak,
- Kültürel farklılıklara saygı göstermek ve anlayış üzerine inşa edilen ortak bir dil oluşturma niyetinde olmak.

“Kültürlerarası Şehirler” Modeli

Kültürlerarası Şehirler konseptinin ortaya çıkmasında Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, kavramı daha iyi anlamak ve Avrupa’daki örneklerini inceleyebilmek için Konsey’in çalışmalarında nasıl yer aldığına da bakmak gerekmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, burada anlatılacak olan Avrupa Konseyi Kültürlerarası Şehirler Programı, Türkiye’den bu Programa dahil olmak isteyen belediyeler için de bir yol haritası niteliğindedir.³³

Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği karşılaştırması:

AB Konseyi ile ismen çokça karıştırıldığı için genelde Avrupa Birliği’nin parçası sanılan Avrupa Konseyi, ayrı bir Uluslararası Örgüt olmakla birlikte, özellikle Türkiye için özel bir öneme sahiptir. Avrupa Konseyi, 1949’da Fransa’nın Strazburg şehrinde kurulan ve bugün 47 Avrupa ülkesinin üyesi olduğu bir yapıdır. Demokrasi, İnsan Hakları ve Hukukun Üstünlüğü temel prensiplerini benimseyen bu Örgütün Türkiye kurucu üyelerindendir. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 2010’da Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi Başkanlığı’na seçilen ilk Türk ve hatta en genç başkanı

33 Çalışmanın sonunda yer alan “Ekte” Kültürlerarası Şehirler Programına nasıl üye olunacağı ayrıntılı bir şekilde anlatılacaktır

olmuştur. Ayrıca, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi de, 2008-2010 yılları arasında dönemin Gelibolu Belediye Meclis Üyesi Yavuz Mildon başkanlığında bir süre Türk başkan tarafından yönetilmiştir.

Brüksel merkezli Avrupa Birliği ise, 1993 Maastricht Antlaşmasıyla kurulmuştur. 31 Ocak 2020’de İngiltere’nin Birlik’ten ayrılması-nın ardından, bugün 27 Avrupa ülkesine ev sahipliği yapmaktadır ve Türkiye, AB’nin “aday” ülkesi konumundadır.

Program ilk olarak 2008 yılında Avrupa Konseyi ve AB Komisyonu-nun ortak inisiyatifiyle başlamıştır. Program, özellikle yoğun göç akınları sonrasında şehirlerin değişen demografik yapısı ve artan kültürel çeşitli-liğini dikkate alarak, yerel yönetimlerin bu farklılıkları yönetebilmesi ve şehirlerdeki kültürel çeşitliliği bir avantaja dönüştürebilmesi için strateji geliştirilmesine yardımcı olmayı hedeflemektedir.

Kültürlerarası Şehirler Programı esas itibarıyla üç temel hedefe ulaşmak amacıyla eylem ve politika geliştirmek üzerine çalışmaktadır. Bunlar;

- Göç, entegrasyon ve sosyal uyum konularını kültürlerarası bir yakla-şım temelinde ele almak,
- Şehirler için ortak kültürlerarası bütünleşme ilkeleri oluşturarak, “kül-türlerarası şehirlerin araçlarını” geliştirmek,
- Geliştirilen kültürlerarası strateji modeli ile Avrupa’daki şehir/beledi-yelerin birbirleriyle etkileşimini artırmak.

Programa üye olan belediyeler kültürel farklılıkları kabul edip bu du-rumu avantaja çevirmeyi hedeflemektedirler. Ayrıca, farklılıkların yö-netimi konusunda yerel yönetimlerin rolünü ortaya koyan ve bir arada yaşama modelleri içerisinde kültürlerarası iletişim yaklaşımını öne çıkara-n Program, Şehirler farklılıkları nasıl ele alabilir? sorusunun cevabını aşağıdaki şekilde gruplandırmaktadır;³⁴

34 Kültürlerarası Şehirlerin tanımı ve bahsedilen şemanın orijinal metni için bkznz: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680483cd4> (erişim tarihi: 24/03/2020)

Farklılıkları...	Politik yansıması / modeli
Görmezden gelmek	Ayrımcılık
Reddetmek	Asimilasyon
Aşırı vurgulamak	Çokkültürcülük
Avantaj olarak görmek	Kültürlerarasılık

Yukarıdaki tabloda da görüleceği üzere, yerel yönetimler benimsedikleri yerel politikalar ışığında, toplum içerisindeki farklı grupları “görmezden gelmekten” başlayan ve bu grupların varlıklarını kabul edip bunu avantaja çevirme ilkesiyle hareket edebilen farklı yaklaşımları benimsemektedirler. Kültürlerarası Şehirler İlkesi bu çerçevede, toplumdaki göçmen ve mültecilerin yerelin “zenginliği” olduğu kabulünden yola çıkarak, bu farklılıkların yönetilmesi konusunda, her bir kişinin beraberinde getirdiği “katma değeri” düşünüp, bu çeşitliliği yerelin bir “sorunu” olarak değil; aksine “avantajı” olarak görmektedir.

Ayrıca, Kültürlerarası Şehirler Programı şehirlerin bu Program kapsamında dört temel hususu destekleyen inisiyatif alması gerektiğini savunmaktadır. Bunlar;³⁵

- “Kültür okuryazarlığı” ve karşılıklılık ilkesi,
- Farklı geçmişe sahip kişilerin politika yapım sürecine katılımı / Güç ve sorumluluk paylaşımı
- Sosyal uyum ve güvenin oluşması için etkileşimin güçlendirilmesi
- Kültürel çeşitlilikle ilgilenmek için kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi

35 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680483cd4> (erişim tarihi: 24/03/2020)

İKİNCİ BÖLÜM: YENİ BİR İLETİŞİM MODELİ OLARAK “KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM”

Farklı kültürlerin birbirleriyle etkileşim içerisinde olması kültürlerarası şehirler modelinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Etkileşimin en temel yolu, doğru iletişim kurmaktan geçmektedir ve bunlar da kültürlerarası iletişimin önemli unsurlarıdır. Özellikle göçmen ve mültecilerin sayıca fazla olduğu ülkelerde ev sahibi toplumun bu grupları nasıl isimlendirdiği ve bu gruplar hakkındaki algıları, sosyal uyumun sağlanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle de gerek akademik camianın gerek siyasetin gerekse de medyanın göç konusunu ele alış biçimi ve kullandıkları dil, algı yönetimi açısından kritik sonuçlar doğurabilmektedir. Bu çerçevede, bu bölümde ilk olarak, göç kavramlarının doğru kullanımı üzerinde durulacak; ardından son yıllarda Avrupa’da gittikçe artan ve Avrupa Konseyi’nce de kavramsallaştırılan “nefret söylemi” (*hate speech*) ve bu söylem ile mücadeleden bahsedilerek, bunun sosyal uyum üzerindeki etkileri değerlendirilecek; son olarak da toplumun göçmen ve mülteciler hakkındaki önyargılarıyla nasıl mücadele edilebileceği sorusuna yine Avrupa Konseyi öncülüğünde başlatılan “söylentilere karşı mücadele” (*anti-rumours campaign*) hareketi ile yanıt vermeye çalışılacaktır.

Kavramları Bilmenin ve Doğru Kullanmanın Önemi

Göç terminolojisinde son dönemde öne çıkan ve sıkça duyduğumuz bazı kavramların doğru şekilde ve yerinde kullanıl(a)mamasının toplumun göçmenlere ve mültecilere yönelik algısını şekillendirmekte ciddi etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Suriye’den kitlesel göçün başladığı günden bu yana hem Türkiye hem de Avrupa’da bu göçün nasıl isimlendirildiği, göç edenlerin kim oldukları ve konunun hangi kavramsal çerçevede ele alınması gerektiği hem hukuki, hem politik hem de sosyolojik açıdan önemli olmuştur. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında da, bazı temel kavramları ele almak ve birbirleriyle olan ilişkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu başlık altında ele alınacak kavramlar belirlenirken, son dönemde en fazla karıştırılan, çoğu zaman politik söylemlerle anlamını değiştiren ve en çok konuşulan terimlerden bazıları seçilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak, “göçmen” ve “mülteci” tanımları karşılaştırmalı şekilde ele alınacak; ardından Türkiye’deki Suriyelilerin

statüsü incelenecek; sonrasında, yine çokça karıştırılan kavramlardan “düzensiz göç” ve “yasa dışı göç”, “göçmen kaçakçılığı” terimleriyle birlikte değerlendirilecek; ve son olarak da özellikle medya dilinde çokça karşılaştığımız “mülteci/göçmen krizi” ifadesinin ne kadar yerinde olduğu tartışılacaktır.

Göçmen mi, Mülteci mi?³⁶

Göç eden kişi ve gruplar, göç etme nedenleriyle ilişkili olarak farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Bunların başında göçmen (migrant) ve mülteci (refugee) gelmektedir.

Uluslararası ölçekte herkes tarafından kabul edilmiş tek bir göçmen tanımını bulunmadığı gibi, terim kullanıldığı bağlama göre farklılık da göserebilmektedir. Birleşmiş Milletler’e göre “göçmen”, *göç etme nedenine, göçün isteğe bağlı olup olmamasına, düzenli veya düzensiz şekilde olup olmamasına ve ülkede bulunma süresine bakılmaksızın, bir ülke sınırları içerisinde yer değiştiren veya başka bir ülkeye giden veya yerleşen kişi*³⁷ olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım geniş bir yorumlamadır. Bu yorum kapsamında, örneğin zorla yerinden edilmiş kişiler de çatı bir kavram olan “göçmen” teriminin altında yer alabilmektedir. Bunun yanı sıra, birçok bağlamda, göçmen, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve “kişisel uygunluk” sebeplerine dayanarak göç eden kişileri kapsayan bir kavram olarak kullanılabilir. Bu kullanımıyla göçmen, ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirmek, kendilerine ve ailelerine ilişkin daha iyi bir yaşam beklentisini gerçekleştirmek amacıyla kendi ülkesinden ayrılan ve başka bir ülkeye göç eden kişi için geçerli bir terimdir.

“Mülteci” ise, bu konuda düzenlenen en temel belge olan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nde tanımlandığı şekilde,

36 İlgili kavramlar hakkında daha ayrıntılı ve hukuki değerlendirmeler için RESLOG Projesi kapsamında bu serinin devamı niteliğinde olan, *İnsan Hakları ve Mülteci Hukuku Işığında Göç ve Yerel Yönetimler* (Kılıncı, 2019) Çalışmasının da birlikte okunması tavsiye edilir.

37 Göç Kavramlarının bütün tanımları için bkzn; Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü* https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (erişim tarihi: 24/03/2020)

“1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen” kişileri kapsamaktadır.

Bu tanımdan da yola çıkarak görüleceği üzere, göçmen ile mülteci terimleri arasındaki ayrım esas olarak göçmenlerin, vatandaşı oldukları ülkeden ekonomik ve sosyal nedenlerle, daha iyi yaşam koşullarına ulaşma niyetiyle, zorunluluktan ziyade “gönüllü” olarak göç ettikleri kabulü üzerine yapılmaktadır. Buna karşılık, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için ülkesini terk etmek zorunda kalan ve başka bir ülkeye korunma talebiyle giden kişiler, mülteci tanımı kapsamındadır. Ancak bu tanımlamada altı çizilmesi gereken bir diğer husus, göç etme nedeninin “zorunluluk” derecesinin her zaman da kolaylıkla belirlenemeyecek olmasıdır. Başka bir ifadeyle, ekonomik veya daha iyi yaşam koşulları için bir kişinin başka bir ülkeye gitmesi hali de aslında içinde bir zorunluluk barındırmaktadır. Her ne şekilde ifade edilirse edilsin, yer değiştirme ihtiyacı duyma haline sebep olan “itici” bütün faktörler aynı zamanda kişiyi göçe zorlayan faktörlerdir.

Kelime kökeni itibarıyla “göç eden her kişinin göçmen” olduğunu yani göçmen teriminin “çatı” bir tabir olduğunu ve çok daha geniş bir anlamda da kullanılabildiğini düşündüğümüzde, her mültecinin de aslında (özünde) bir göçmen olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak, uluslararası düzenlemelerde göç etme nedenleri bakımından mülteciler ayrıştığından, sığınmacı ve mülteci kavramları hukuki birer statü kazanmış ve bu çerçevede zorla yerinden edilmiş bu kişiler için uluslararası standartlar ışığında “hak” temelli bir yaklaşım oluşmuştur. Başka bir ifadeyle, “mülteci” hukuksal bir statüdür. Buna karşılık, göçmenlerin bir ülkeye kabulü ve o ülkedeki statüleri konusu ilgili devletin yetkisine bırakılmıştır.

Türkiye’deki Suriyelilerin Statüsü?

Türkiye’ye gelen Suriyeliler, “zorunlu nedenlerle ülkesinden göç etmek durumunda kalan ve başka bir ülkeye sığınma amacıyla gidenler” kapsamında yer almaktadırlar. Bir başka ifadeyle, ülkemizde bulunan Suriyeliler, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde yer alan mülteci tanımına uymaktadırlar. Kategorik olarak durum bunu ifade etse de, Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan “mülteci” tanımına coğrafi sınırlama getirmiş olması ve “sadece Avrupa’dan gelenlerin” bu kapsamda değerlendirmesiyle, Türkiye’deki Suriyeliler “mülteci” statüsünün Sözleşmeden doğan haklarından yararlanamamaktadır. 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) gereğince, 28 Nisan 2011 tarihinden itibaren Suriye’den Türkiye’ye gelen Suriye uyruklu yabancılar, vatansızlar ve mülteciler, “kitlesel göç akını döneminde ülkeye giriş yapmış olmalarından dolayı uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamadığından, “Geçici Koruma” kapsamındadırlar.

Türkiye’deki Suriyelilerden bahsederken kullanılması gereken en doğru hukuki ifade “Geçici Koruma altındaki Suriyeliler”dir. Ancak çoğu akademik çalışmada ve hatta medyada “Suriyeli mülteciler” ifadesine de sıklıkla rastlanmaktadır. Her ne kadar hukuken Suriyelilerin mülteci statüsünde olmadıklarını söylesek de, ülkesindeki savaştan kaçarak başka ülkeye sığınmak durumunda kalanların sosyolojik olarak “mülteci” olduğu gerçeğinin de değişmediğini belirtmek gerekmektedir. Yani, Türkiye’nin Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımını kabul ederek bunu sadece Avrupa coğrafyasından gelenlerle sınırlı tutması, siyasi/politik bir durumdur ve sosyal gerçeği değiştirmemektedir. Konuya bu şekilde bakıldığında Suriyelilere mülteci denmesi bir hata olmayacaktır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, Cenevre Sözleşmesi’nde yer alan mülteci tanımına coğrafi sınırlama getiren Türkiye’den başka dünyada sadece üç ülke bulunmaktadır. Bunlar, Madagaskar, Kongo ve Monako’dur.

Bunun dışında, Suriyelilere “göçmen” denildiği bazı durumlar da gözlemlenmektedir. Bu ifade biçimi, belki de şimdiye kadar tartışılan diğer hususlar içerisinde en hatalı olanıdır. Her ne kadar “göç eden herkes göçmen”dir şeklinde çok genel bir tanım yapmak ve bu tanıma mültecileri de sokmak terminolojik açıdan doğru görünse de, sosyolojik ve hukuksal açıdan göç etmesi zorlayıcı nedenlere bağlı olan mülteciler daha özel bir durumdadır. Başka bir ifadeyle, mülteci durumundaki bir kişi ve grubu “göçmen” olarak nitelendirmek, o kişi ve grubun zorlayıcı göç mağduru olma halini yumuşatan ve hatta üzerine örten bir durum ortaya çıkarmaktadır.

“Düzensiz Göçmen” mi “Yasadışı Göçmen” mi?

Göç etme biçimi bakımından, *düzenli göç (regular migration)* ve *düzensiz göç (irregular migration)* olarak iki temel kategori bulunmaktadır. *Düzenli göç*, geldiği (menşe) ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye girişi veya transit geçişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak (örneğin, pasaport, vize, oturma izni vb. usullerine yerine getirmek koşuluyla), insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleridir. *Düzensiz göç* ise, gönderen, transit veya kabul eden ülkenin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketliliklerdir. Bir başka ifadeyle, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeden çıkış yapmak, başka bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak düzensiz göçü ifade eder. Kişi açısından ülkede “düzensiz” bulunma hali, ülkede izinsiz çalışmak, oturma süresi bittiği halde ülkede kalmaya devam etmek ve sığınma statüsü alamadığı halde ülkeden çıkış yapmama gibi durumlarda da ortaya çıkabilmektedir. Zorla yerinden edilmiş kişiler, bir kaçış durumunun özneleri olduklarından, genellikle gerekli belgeleri ve izinleri sağlayamadan bir ülkeye giriş yapmak durumunda kalabilmektedirler.

Düzensiz göç (irregular migration) ve *yasadışı göç (illegal migration)* terimlerinin bazen birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni, düzensiz göç halinde bir ihlal ve yasadışılığın söz konusu olabilmesidir. Fakat, “yasa dışı” olma tabiri ceza hukukunu

çağrıştırmakta ve bu terimin kullanılması zorla yerinden edilen kişilere karşı negatif uygulamaları ve algıları yaratabilmektedir. Her ne kadar düzensiz göç halinde bir ihlal durumu olsa da burada ihlal edilen daha ziyade göç hukuku ve idare hukuku konularıdır. O nedenle düzensiz göçmene yasadışı göçmen demek, toplumda göçmenlere karşı daha negatif bir algının oluşmasına sebep olmaktadır.

Göçmen kaçakçılığı (migrant smuggling) ise, doğrudan veya dolaylı olarak maddi veya başka çıkar elde etmek amacıyla, yasadışı bir şekilde bir kişinin, vatandaşı olmadığı ya da daimî olarak ikamet etmediği bir devlete yasadışı girişinin sağlanmasıdır. Göçmen kaçakçılığı, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun “İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar” başlığının 79. maddesinde düzenlenmiş ve doğrudan veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan, bir yabancıyı ülkeye sokmak veya ülkede kalmasına imkân yaratmak, Türk vatandaşı veya yabancıнын yurt dışına çıkmasına imkan vermek olarak tanımlanmış ve bunu yapan kişilerin üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezasına çarptırılacağı belirtilmiştir. Hatta suç teşebbüs aşamasında kalmış olsa bile, başka bir ifadeyle, göçmen kaçakçısının eylemi gerçekleştirmeden yakalanması halinde de cezaya hüküm olacağı Kanunda açıkça ifade edilmektedir.

Krizi Nerede Aramak Gerekir? Mülteci Krizi mi? Yönetim Krizi mi?

Olayları tanımlama ve isimlendirme biçimimiz, o konuya ilişkin devletin veya toplumun bakış açısını, politikasını nasıl ortaya koyacağını belirleyecek olması bakımından oldukça önemlidir. Bu durumda, hem siyasilerin hem medyanın hem de Uluslararası Kuruluş temsilcilerinin konuyu ele alış biçimleri önem arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, bilinçli veya bilinçsiz kullanılan her bir kelime ve sorunu ifade etme biçimi, toplum üzerinde pozitif veya negatif yansıma bulacağından, bu aktörlere, sorunlara dair süreç yönetiminde kullandıkları dil bakımından büyük rol düşmektedir.

Özellikle son dönemde Suriye iç savaşı sonrasında hem Türkiye hem de Avrupa'yı etkisi altına alan kitlesel göç akınının nasıl tarif edildiği tam da bu konuya verilebilecek en güncel örneklerden birisidir. Gerek medyanın gerekse siyasilerin diline yerleşen ve sıklıkla kullandıkları ifade biçimi; bu sürecin bir “mülteci krizi” olduğu şeklindedir. Halbuki bu tanımlama iki temel sorunu içinde barındırmaktadır. Bunlardan birincisi, “kriz” kelimesinin negatif/olumsuz çağrışımdır. Elbette ki sayıları milyonları aşan mültecilerin kısa ve öngörülmez bir zaman dilimi içerisinde bir ülkenin topraklarına girmesi, o ülke açısından güç bir dönemi yani bir krizi işaret etmektedir. Ancak bu krizi “mülteci” kelimesiyle bir arada kullanmak, “kriz” sözcüğünün kişilerin ve toplumun üzerinden yarattığı panik, korku, gerilim halini güçlendirerek mültecilere yönelik bir tepkinin oluşmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Üstelik, mültecilerin krizin unsuru olarak gösterildiği bir ortamda, kültürlerarası şehirlerin ve iletişimin de temel unsuru olan, mültecileri ve farklılıkları avantaj ve bir “kapasite” olarak görme fikrinden de uzaklaşmış olunur.

“Bir konuya bakış açınız, o konuyu nasıl ele alacağınızı belirler. Eğer her şeyi çözülmesi gereken bir sorun olarak görürsek, zihnimiz fırsatlardan ziyade sıkıntıları görür. Aksini düşünebilirsek ise, yaratıcılığı büyütmüş oluruz.”³⁸

Göç sürecini analiz ettiğimizde mültecilerin bizzat kendilerinin doğrudan bu krizin yaratanları/aktörleri değil; aksine mağdurları olduğunu görmekteyiz. Bu bakış açısıyla “mülteci krizi” teriminin barındığı ikinci sorun, negatif çağrışımı olan bir kelimeyi mültecilerle birleştirmektir. Halbuki, bugün kitlesel göç akını sonucu devletlerin nezdinden ortaya çıkan birçok soru ve sorun bu akının nasıl yönetilebileceğine ilişkindir. Yani, illa ki bir kriz aranacaksa, kriz mültecilerden kaynaklı değil; yönetimden/politika geliştiren/memeden kaynaklı bir krizdir. Bu nedenle, konuyu ele alırken, “mülteci/göç yönetimi krizi” gibi ifade kullanmak yerine, “kriz” kelimesini de “sorun” ile değiştirerek, “mülteci -yönetim-sorunu” söylemini dile yerleştirmek, mülteciler üzerinde oluşabilecek

³⁸ “The way you look at a problem determines how you address it. If we see everything as a problem to be solved the mind and imagination see more trouble than opportunity. By taking the reverse position, inventiveness grows”
Wood & Landry, 2008.

negatif algıyı kısmen de olsa ortadan kaldıracaktır. Ayrıca, bu ifadede olduğu gibi sorunu tanımlarken “politikaları” işaret etmek, yani sorunu “yönetim ve politikalarda” aramak ve çözüm arayışında da yüzü siyasilere ve politikalara döndüreceğinden, daha verimli bir sonuç doğuracaktır.

Unutulmamalıdır ki, mağdurun işaret edildiği bir söylem ancak nefreti beslerken; politikaların işaret edildiği bir söylem daha yapıcıdır ve değişimi beraberinde getirebilir.

Doğru “Dil” Kullanımının Önemi: Nefret Söylemi ile Mücadelede “Nefret Söylemine Hayır” Hareketi (“No Hate Speech Movement”)

“Nefret söylemi”nin evrensel kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır ve hukuk terminolojisinde nispeten yeni sayılabilecek bir kavramdır. Bu konuya temel referans niteliğindeki belge, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin tavsiye kararıdır.³⁹ Kararda yer alan tanımlamaya göre nefret söylemi; ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını tetikleyen veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan, ulusalcı, ayrımcı, düşmanca ifadelerde bulunan; ayrıca hoşgörüsüzlüğe dayalı nefret biçimini kışkırtan her türlü ifade biçimidir.

“Nefret söylemi” ile “nefret suçu” kavramlarını karıştırmamak gerekir. Nefret suçu ceza kanunlarında yerini alan bir suç kategorisi iken; Nefret söylemi genellikle ifade özgürlüğü hakkı ve bu hakkın kötüye kullanımı ile ilişkisi bakımından kanunda düzenlenmemektedir. Başka bir ifadeyle, “nefret suçu” sayılan bir eylemin, konusu hali hazırda ceza kanunlarında suç olarak kabul edilen bir eylemin nefret saikiyle yapılmış olması gerekmektedir.⁴⁰

³⁹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 1997 yılındaki kabul edilen (97)20 no’lu tavsiye kararı için bkz; <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505d5b> (erişim tarihi 24/03/2020)

⁴⁰ Karan, 2010.

Her ne kadar nefret söylemine dair çeşitli tanımlamalarla kavramın genel çerçevesi çizilebiliyor olsa da; ne tür söylemlerin “nefret” içerikli olacağının tespiti her zaman kolay olmamaktadır. Bunun iki temel sebebi olduğu söylenebilir; Bunlardan birincisi, nefret söyleminin her zaman açıktan/doğrudan bir hakaret, onur kırıcı bir ifade vb. söylem üzerinden gerçekleşmediği; aksine çoğu zaman mantıklı ve normal görünebilecek ifadelerin bile “nefret” içerebileceği durumlarıdır.⁴¹ İkinci olarak ise, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)’nin⁴² 10. maddesi olan “ifade özgürlüğü” ile nefret söyleminin nasıl ayrıştırılacağına ilişkin zaman zaman çelişkili durumların da ortaya çıkmasıdır.

AİHS 10. maddesi’ne göre; *“Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar.”* Ancak yine de, belirli birey ve grupların onurunu kırabilecek “nefret söylemi” teşkil eden somut ifadelerin bu madde tarafından koruma altına alınamayacağı da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi(AİHM)’ne bu konuda gelen davalarda Mahkeme kararında açıkça belirtilmiştir. Ayrıca hatırlatmak gerekir ki, Türkiye de AİHS’ne taraf ve Sözleşmeden doğan hak ve yükümlülükler Türkiye için de bağlayıcı niteliktedir.

Avrupa Konseyi’nin yürüttüğü nefret söylemi ile mücadele kampanyası 2013 yılında gençlik üzerinden yürütülen bir kampanya olarak ortaya çıkmıştır. Konsey’in Gençlik Servisleri Departmanı ile birlikte yürüttüğü “Nefret Söylemine Hayır” Hareketi (“No Hate Speech Movement”) ile aşağıda yer alan temel hususlar amaçlanmaktadır;⁴³

41 Weber, 2009.

42 AİHS, Avrupa Konseyi’nin 1953’te yürürlüğe giren “İnsan Hakları ve Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”dir. Amacı, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü temel alan ilke ve prensipler bakımından, Sözleşmeyi imzalayan devletler açısından düzenleyici ve yol gösterici olmaktır. Türkiye de Avrupa Konseyi’nin bir üyesi olarak, AİHS’ne taraf ve Sözleşme hükümleri Türkiye için bağlayıcı niteliktedir. Bununla birlikte, Avrupa Konseyi bünyesinde kurulan ve Uluslararası Mahkeme niteliğinde olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de Sözleşmeyi güvence altına almak ve temel hakların çiğnenmesi durumunda başvurulacak bir yargı mercii olarak görev yapmaktadır.

43 Hareketin resmi websitesi için; <https://www.coe.int/en/web/no-hate-campaign/no-hate-speech-movement> (erişim tarihi: 24/03/2020)

- Nefret söylemini her türlü platformda (internet/sosyal medya da dahil olmak üzere) mümkün olabildiğince azaltmak,
- İnsan Hakları eğitimlerine ağırlık vermek, harekete gençlerin katılımını sağlamak,
- Medyayı bilinçlendirmek bu konuda medya okuryazarlığı geliştirmek.

Ayrıca, nefret söyleminin kullanımına karşı etkili eylem planı aşağıdaki hususları gerektirmektedir;⁴⁴

- İfade özgürlüğü, hoşgörü ve haysiyete eşit düzeyde saygının asli önem taşıdığı kabul edilmesi,
- Nefret söyleminin kullanılmasına yol açan koşulların teşhis edilmesi ve bu koşulları ortadan kaldıracak uygun önlemlerin alınmasının sağlanması,
- Bu konuda hem kamu hem de geniş katılımlı özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin harekete desteğinin teşvik edilmesi.

Yukarıda bahsi geçen hususları ele aldığımızda, nefret söyleminin sadece “kullanılan nefret dilinden” ibaret olmadığını, aynı zamanda toplumun göçmen/mülteci başta olmak üzere bütün azınlık gruplar üzerindeki algıyı şekillendirmesi bakımından da kontrol altına alınması gereken bir durum olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü, doğrudan veya dolaylı nefret dilinin hakim olduğu toplumlarda, nefrete maruz kalanların “öteki” olduğu ve toplumdan dışlandığı bir sürecin ortaya çıkma riski oldukça yüksektir. Dışlanan ve ayrımcılığa uğrayan grupların en sık karşılaşılan özelliği ise radikalleşmeleridir. Bu radikalleşme ise, toplumdaki kaynaşma ve kültürel iletişimin kurulması ihtimalini ortadan kaldırmakla birlikte, çatışmacı bir ortamın doğmasına ve bunun toplum/devlet güvenliğini sarsan sonuçlar ortaya çıkarmasına da neden olabilmektedir. Bu nedenle nefret söylemi ile mücadele aynı zamanda radikalleşme ile mücadelenin önemli bir unsurudur.

⁴⁴ Bu konuda Avrupa Konseyi’nin Irkçılığa ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (ECRI)’nin Nefret Söylemi ile Mücadele Tavsiye kararı için bkz; <https://rm.coe.int/15-nolu-ecri-genel-politika-tavsiye-karar-nefret-soylemi-ile-mucadele/16808da1aa> (erişim tarihi: 24/03/2020)

Peki Nefret söylemi ile yerel düzeyde nasıl mücadele edilebilir? İşte bu konuda Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, 2015 yılında "Radikalleşme ve Nefret Söyleminden Kaynaklanan Eylemlerin Yerel Düzeyde Önlenmesi" üzerine kapsamlı bir çalışma yapmış ve Yerel ve Bölgesel Yöneticiler için Kılavuz İlkeleri ortaya koymuştur.⁴⁵ Bu kapsamda, nefret söylemini ve bu söylemin neden olacağı, nefrete maruz kalan grupların (ki genellikle göçmen ve azınlık gruplar) radikalleşmesinin önüne geçebilmek için bir dizi önleyici tedbir bu raporda yer almaktadır; Bunlardan bazıları;

Yerel, bütüncül, birden çok-ortaklı stratejiler oluşturulması: Şehirler radikalleşmeyle yerel düzeyde mücadele için bir eylem planı geliştirmenin yanı sıra, oluşturulacak bu eylem planı için gerekli kaynakların tahsis edilmesi ve bütün yönetim kademeleriyle eşgüdümlü olarak izlenebilir somut tedbirler alınması.

Paydaşlar arasında farkındalığın arttırılması: Farklı aktörlere yeterli eğitim ve formasyonu sağlamak için paydaşlar arasında bu yönde farkındalığın artırılması önemlidir. Örneğin, radikalleştirilme riski altında bulunan birey veya gruplarla çalışan, cezaevi personeli, sosyal hizmet görevlileri, öğretmenler ve sağlık çalışanları bu kategoriye giren aktörlerdir. Böyle bir eğitim bu aktörlerin radikalleşme sürecini ve buna karşı nasıl bir mukabelede bulunulması gerektiğini kavramalarına yardımcı olabilir.

Yerel yönetimlerin mevcut iyi uygulamalar konusundaki farkındalığının arttırılması: Bazı yerel yönetimler bu durumla baş edebilmek için tam olarak donanımlı olmadıklarından endişe edebilir veya radikalleşme sorununun kendi öncelikleri olmadığını düşünebilirler. Yerel yönetimlere bu konuda Avrupa'daki pek çok şehrin aşırı uçlarla mücadelede iyi örnekler olduğunu göstermek ve bu şehirlerin deneyimlerini paylaşmalarını teşvik etmek önemlidir. Avrupa Konseyi'nin yukarıda bahsedilen Kültürlerarası Şehirler Programı, üyesi olan belediyelere bu deneyim paylaşımı imkanını sağlamakta ve belediyeleri birbiriyle buluşturmada önemli bir misyon üstlenmektedir.

45 Çalışmanın Türkçe tam metni için; <https://rm.coe.int/168071a52d> (erişim tarihi: 24/03/20)

Belediyelerin radikalleşme ve nefret söylemi ile mücadele yürüttükleri iyi uygulama projeleri ve faaliyetleri, Avrupa Konseyi’nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nin “Radikalleşme ve Şiddet İçeren Eylemleri Yönetmek”⁴⁶ başlıklı özel olarak tasarladığı bir web sitesinde toplanmıştır. Bu sitede, Konseye üye 47 Avrupa ülkesinde, nefret söylemi ve önyargılarla mücadele, eğitim, toplumsal katılım, iş dünyası vb. birçok farklı konuda yürütülen iyi örnekler özetlenmektedir. Türkçe de olmak üzere site altı farklı dilde hizmet vermektedir. Siteyi takip edenler ayrıca, radikalleşmeyle mücadelede kılavuz ilkelere ve bu konuda yürütülen akademik çalışmaların ve hukuksal düzenlemelerin listesine ulaşabilmektedirler.

Benzer bir “belediyelerin iyi uygulama örnekleri” listesine ayrıca Kültürlerarası Şehirler Programının web sitesinden de ulaşmak mümkündür.⁴⁷ Bu sitede, Programa üye olan 150’ye yakın belediyenin, nefret söylemi ile mücadele, söylenti ve önyargılarla mücadele, eğitim, toplumsal kaynaşma, aile ve gençlerin eğitimi gibi konularda şehirlerin öne çıkan iyi ve başarılı uygulamalarına yer verilmektedir.

Eğitim: Özellikle aile ve gençlik eğitimlerinin radikalleşme ve nefret söylemiyle mücadelede önemli rolü bulunmaktadır. Çoğu kez ailelerin radikalleşmeyi tespit etmede çok özel bir yeri vardır; ancak bununla ilgili tedbir alabilmek için ailelerin bilgilendirilmeye ve desteğe ihtiyacı bulunmaktadır. Gençlerin ise özellikle hoşgörü ve insan haklarına saygı gibi genel konularda eğitimi oldukça önemlidir. Ayrıca, radikalleşmenin önlenmesi ve buna karşı direnç oluşturmada okulların da rolü büyüktür. Henüz kişiliklerinin olduğu bir safhada kendi kimliklerini bulma savaşı veren gençler nefret ve şiddeti kışkırtan söylemlere karşı özellikle zayıf bir konumdadırlar. Öte yandan, zayıf bir konumda olmalarına rağmen gençler, sosyal medyada Avrupa Konseyi “Nefret Söylemine

46 <http://www.congress-intercultural.eu/tr/theme/15-governing-radicalisation-and-violent-extremism.html>(erişim tarihi: 23/03/2020)

47 <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/good-practice> (erişim tarihi: 23/03/2020)

Hayır” kampanyasına aktif katılımlarıyla da gösterdikleri gibi, nefret söyleminden kaynaklanan eylemlerle mücadelede aynı zamanda güçlü birer müttefiklerdir.

Sorunun adını doğru koymak: Stratejiler geliştirirken kamuoyuna dengeli ve bütünleştirici mesajlar verebilmek önemlidir. Ancak bunu yaparken de sorunun adı net ve açık bir şekilde ortaya konmalıdır. Başka bir ifadeyle, belirli grupları damgalamadan ve tehdit unsuru gibi göstermeden, hassas dengeleri gözeterek ve mağduriyetin de sınırlarını çizerek kullanılan dil daha sağlıklı bir iletişim ve algı yönetimini mümkün kılacaktır.

Önerilen tedbirler için mali kaynak sağlanması: Yerel yönetimlerin bu tür proje ve faaliyetleri yürütmesi noktasında karşılaştıkları en temel sorun, finansal anlamda bunu destekleyecek kapasitelerin olmamasıdır. Bunun önüne geçebilmek için bazı belediyeler, bu konudaki çalışmalarını için Uluslararası kuruluşlarla iş birliği yoluna gitmektedirler. Belediyeler bu sayede mültecilere yönelik projeler hazırlayarak, Uluslararası STK’lardan bütçe desteği almakta ve bu projeler üzerinden göçmen ve mültecilere yönelik radikalleşme ve nefret söylemi ile mücadele gibi konularda faaliyetler yürütebilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken en önemli husus, yerel yönetimlerin yanlış ortaklarla ittifaklar oluşturmayıp, güvenilir ortaklarla çalışmak konusunda dikkatli davranması ve tahsis edilen mali kaynakların nasıl harcandığının da saydam bir şekilde izlenmesine yönelik yerleşik usuller oluşturması gerekliliğidir.

Belediyelerin sosyal uyum faaliyetlerine mali kaynak yaratması noktasında, derneklerle iş birliğine gittikleri görülmektedir. Hatta Sultanbeyli Belediyesi gibi bazı belediyeler, bizzat inisiyatif olarak mülteci konularında faaliyette bulunmak üzere dernek kurma yoluna da gitmiş ve 2014 yılında Sultanbeyli Belediyesi’nde bir grup belediye çalışanının inisiyatifiyle Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Mülteciler Derneği) kurulmuştur. Dernek ardından 2017 yılında Belediye ile “Mülteciler, Sığınmacılar, Geçici Koruma Altındakilere Yönelik yapılacak faaliyetlere ilişkin” bir iş birliği protokolü imzalamış ve bu sayede Dernek üzerinden Belediyenin desteklenmesi sağlanmıştır. Mülte-

ciler Derneği esas olarak, mülteciler, sığınmacılar ve geçici koruma kapsamında olanlara yönelik olarak, sosyal uyum, sağlık, eğitim, istihdam, psiko-sosyal destek, insani yardım, hukuki danışmanlık, barınma, rehabilitasyon, dezavantajlı gruplara yönelik faaliyetler, tercümanlık ve danışmanlık hizmetleri konularında çalışma vb. başlıklarda proje hazırlamak ve projelere hibe desteği sağlanması noktasında faaliyet göstermektedir. Buna karşılık Sultanbeyli Belediyesi ise, Derneğin ihtiyaç duyacağı binanın kiralınması, ihtiyaç duyulan araçların karşılanması, Derneğin gerekli hizmetleri verebilmesi için insan kaynağının karşılanması vb. hususları yerine getireceğini protokolde taahhüt etmektedir.

Dil üzerinden “Algı” Yönetiminin Önemi: Yerelde Önyargı ve Asılsız Söylentiyle Mücadele (“Anti-Rumours Campaign”)

Avrupa Konseyi’nin “asılsız söylentiyle mücadele” (“anti-rumours campaign”) hareketi, sosyal uyumu ve etkileşimi engelleyen, ırkçı tutum ve söylemlere neden olan göçmen ve azınlık topluluklara karşı önyargı ve söylentiler konusunda farkındalık yaratmayı ve asılsız dedikodu ve söylentileri ortaya çıkararak doğru versiyonlarıyla düzeltmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda bir kamu politikası olarak da görülen kampanyanın belirlediği yol haritası genel hatlarıyla şu şekildedir;⁴⁸

- Bir şehirde var olan söylentileri/dedikoduları tespit etmek,
- Belirlenen yanlış verileri ortadan kaldırmak için veri bazlı yeni argümanlar elde etmek,
- Duygusal yönü ve empati gücünü artıracak örnek ve argümanlarla, yanlış söylentilerin üzerine gitmek,
- Yerel aktörler ve Sivil Toplum işbirliğini güçlendirmek ve bu işbirliği ile “söylenti karşıtı” (söylenti ile mücadele edebilmek için) bir ağ/network oluşturmak,
- Yeni kampanya ve araçlar oluşturarak, söylentiye karşı mücadele farkındalığı artırmak ve bilgi kirliliğini ortadan kaldırmak.

48 Kampanyanın resmi web sitesi için bkz; <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/anti-rumours> (erişim tarihi: 24/03/2020)

Ayrıca, söylentiye maruz kalan ve bunun sonucu olarak da toplumdan dışlanan ve ötekileşen grupların yeniden toplumla buluşturulabilmesi için, bu grupların görünürlüklerinin artırılması ve doğru imajlarının yansıtılabilmesi hususunda yerel yönetimlere ve özellikle de belediyelere önemli rol düşmektedir. Ayrıca yine bu grupların, karşı karşıya kaldıkları dışlanma, nefret dili ve hareketi, yanlış ve asılsız söylentiler üzerine kendilerini ifade etmeleri için, yerel yöneticilere seslerini ulaştırabilecekleri ve destek isteyebilecekleri bazı mekanizmaların da devreye sokulması gerekmektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin Suriyelileri temsilen mahallelerde “muhtar” seçimi yapması, bu konuda verilebilecek iyi uygulama örneklerinden birisidir. Her mahalleden Suriyelileri temsilen seçilen muhtarlar, bölgede yaşayan Suriyelilerin sorunlarını doğrudan belediyeye iletebilmekteyken, aynı zamanda mülteciler yerel yöneticiler tarafından muhatap alınmış olmakta ve Suriyelilerin “sesini” duyurma fırsatını sağlamaktadır. Muhtar seçimi, başka bir diğer yönüyle de, mültecilere seçme ve seçilme hakkı gibi demokratik faaliyetlere katılımı teşvik eden öğretici bir sonuç doğurmaktadır. Ayrıca İstanbul/Bağcılar belediyesi de kardeş belediyesi olan Almanya’dan Hamm Belediyesi ile önyargıların kırılması konusunda İstanbul’da bir araya gelerek iki hafta süren atölye çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bu çalışma ile, yabancıları iyi tanıma, empati kurabilme, konusunda deneyim paylaşımı yaşanmış.⁴⁹

Asılsız söylenti ve göçmen/mültecilere yönelik oluşan klişelerle mücadelede iki yöntem ortaya çıkmaktadır. Bunlarda birincisi, bu söylemlerin direkt olarak reddini öngörerek ve tamamen karşıt söylemi dile getirerek mücadele etmek; ikincisi ise, eleştirel bir bakış açısıyla duruma yaklaşarak, birebir vakalar üzerine yoğunlaşmaktan ziyade, bu vakaların önleyici ve küresel bir olumlama söylemiyle zihinlerde değişmesini hedeflemek. İlk yaklaşımın uygulamada etkilerini görmek zordur; çünkü insanların zihinlerinde oluşan basmakalıp düşünceleri, algıları kökten değiştirmek her zaman kolay olmamaktadır. Ayrıca bu karşı-söylemin doğrudan gerçekleşmesi, kişilerin daha çok tepkisine neden olabilecek bir çatışma ve zıtlasma ortamını da tetikleyebilir. Bu nedenle, ikinci yaklaşımın öngördüğü şekilde, olumsuz önyargı ve söylemlerin daha geniş

49 http://www.bagcilar.bel.tr/files/cKitap/_2019/goc_ve_uyum_sempozyumu/files/basic-html/page162.html (erişim tarihi: 23/03/2020)

kitlelere yayılmasını önlemeye odaklanarak, bu dilin/söylemin ulaşabileceği sosyal ağları güçlendirmenin daha verimli sonuçlar getireceği düşünülmektedir.

Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin toplumun geneline yayılan asılsız görüş ve bilgileri düzeltmek amacıyla, Sultanbeyli Belediyesi şemsiyesinde kurulan Mülteciler Derneği “Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar” başlıklı bir çalışma hazırlamıştır.⁵⁰ Suriyelilerle ilgili kamuoyunda yanlış bilinen 17 iddiaya açıklık getiren kitapçık, hem basılı olarak hem de online platformda sunulmuştur.

Bu çerçeveden hareketle, alternatif söylemlerini nasıl geliştirilebileceğine dair yol haritasında öne çıkan temel hususlar aşağıdaki şekildedir;⁵¹

Dinlemek: Her şey ilk olarak karşındakini dinlemek ve buna zaman ayırmakla başlar. Karşımızdakinin fikrini anlayabilmek için, onun neyi nasıl söylediğine kulak vermek önemlidir. Hatta, olumsuz yargılar beslediğimiz kişi ve gruplara karşı da, ortak platformlar oluşturarak onları dinlemek ve anlamaya çalışmak çoğu zaman önyargıların değişmesini sağlamaktadır.

Yeni referanslar vererek sorunu tanımlamak: Nefret söylemi ile mücadele ve doğru dilin kullanılması başlıklarında da ele aldığımız üzere, zihnimizdeki algılar/kalıplar söylemlerimize ve dilimize yansıdığı gibi, çevremizden duyduklarımız da zihnimizin ve algılarımızın şekillenmesine neden olmaktadır. Örneğin, Suriye iç savaşı sonrası başlayan göçü, medyada ve siyasette, “kriz”, “sistemi bozan unsur”, “güvensizlik” vb. negatif ifadelerle tanımlamak, zihinlerde oluşan göçmen/mülteci imajını da negatif kılmaktadır. O nedenle bu dilin de yeni referanslarla ve örneklerle pozitif çevrilmesi gerekmektedir.

50 <https://multeciler.org.tr/suriyelilerle-ilgili-dogru-bilinen-yanlislar/> (erişim tarihi: 3/4/2020)

51 İlgili maddeler, Avrupa Konseyi Kültürlerarası Şehirler Programı tarafından aralık 2019’da hazırlanan ve yayınlanan, politika özetinden uyarlanmıştır. Orijinal adı, “10 Criteria for the creation of effective alternative narratives on diversity” olan yayın için bkz : <https://rm.coe.int/policy-brief-10-criteria-for-the-creation-of-effective-alternative-nar/1680998186> (erişim tarihi: 23/03/2020)

Portekiz Amadora Belediyesi'nin 2014 yılında başlattığı “Dedikoduyu Besleme!” (“*Don't feed the rumours*”) kampanyası⁵² belediyenin göçmenlere yönelik geliştirdiği iletişim stratejisinin önemli parçalarından birisi olmuştur. Göçmenlerin suça meyilli olduğu, göçmen çocuklarının okullarda problem çıkardığı gibi söylemlerle mücadele için hazırlanan bir kampanya için belediye, göçmen ve mülteci konularında çalışmalar yürüten STK'lardan da destek almıştır. Özellikle okullarda eğitim çalışmaları düzenleyerek, proje kapsamında hazırlanan “Söylentiyle Mücadele Kiti/Kitapçığı” üzerinden öğrenci ve öğretmenlere eğitimler verilmiştir. Ayrıca göçmenlere yönelik negatif söylemlere karşı farkındalık yaratmak için, “sadakat ve destek yürüyüşleri” gibi etkinliklerle de ev sahibi toplum ve göçmenler bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Proje üç yılın sonunda 2.500'e yakın kişiye ulaşılmıştır. En önemli çıktılarından birisi olarak da, bu konu üzerinden farkındalık yaratarak üst karar mercilerinin ve siyasilerin gündemine nefret söylemiyle mücadele konusunu sokmaları olmuştur. 3 yıl için 71.000 euro maliyeti olan Projenin finansal desteği, Avrupa Konseyi'nin o dönem için yürüttüğü *Communication for Integration* (Entegrasyon İçin İletişim) Programı kapsamında sağlanmıştır.

Bu örnek aynı zamanda, belediyelerin uluslararası iş birlikleri sayesinde, proje ve kampanyalarına fon sağlamalarının mümkün olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

Kapsayıcı, proaktif bir pozitif yaklaşım geliştirmek: Eğer ki, alternatif yaklaşım ve söylem sadece söylentiye maruz kalan ve toplumun kalıplaşmış negatif algıları olduğu bir grup üzerine yoğunlaşırsa, bunun çoğunluğu ikna etmesi ve tam anlamıyla önyargıları kırması kolay olmayacaktır.

52 <https://urbact.eu/do-not-feed-rumour> (erişim tarihi: 03/04/2020)

Veriler ve sayıların ötesinde etkileşimi ve farklılıkların görünürlüğünü artırmak: Bazı gruplar hakkında yerleşmiş basmakalıp düşünceleri ve yersiz önyargıları değiştirmenin ilk yolu olarak genellikle istatistiksel verilerle bu düşüncenin desteklenmediğini ortaya koymaktır. Örneğin, göçmen veya mültecilerin toplum huzurunu bozduğu ve güvenliği tehdit eden eylemlerde bulundukları yönünde, başka bir ifadeyle “güven vermedikleri” önyargısı varsa bir toplumda, bunun doğru olmadığını ortaya koymanın ilk yolu elbette (varsa) aksini gösteren istatistiklerdir. Örneğin suça karışma oranları ve bu kişilerin etnik kökenini gösteren bir veri, bu önyargının asılsız olduğunu ortaya koyacaktır. Ancak yine de istatistiksel veriler önyargıları tümüyle kırmaya ve toplum zihnini değiştirmeye tek başına yeterli olmamaktadır. Burada, empatinin güçlenmesi için, toplumun bu “dışlanan” ve “kötü gösterilen” kesimlerinin görünür hale getirilmesi ve hikayelerinin ortaya konarak, ortak noktalar yakalanmasının sağlanması da gerekmektedir.

Einstein’ın dediği gibi, insanların önyargılarını kırmak atomu parçalamaktan çok daha zor olsa bile, yine de algılarının yönlendirilebileceğini ve bunu yapmanın temel yolunun da iletişimi ve etkileşimi arttırmaktan geçtiğini belirtmek gerekir. Bu sebeptendir ki, gerek nefret söylemi ile gerekse de asılsız söylentilerle mücadelede, toplumun farklı kültürleri arasındaki iletişimi kurabilmek en başta yerel yönetimlerin önemli bir sorumluluğudur. Bu ilkedен yola çıkarak, bütün aktörlerin bir araya gelebildiği proje ve faaliyetlerle toplumların birbirine yakınlaşmasını sağlamak mümkün olacaktır. Bunun için ortak alanların da yaratılabilmesi gerekmektedir. Yine bu hususta da özellikle belediyelere büyük görevler düşmektedir. Şehirlerin bütün sokakları, pazarları, parkları, gençlik merkezleri, camileri, okulları gibi bir çok alan aslında belediyelerin bir nevi laboratuvarlarıdır. Bu tarz yerlerin, farklı grupları bir araya getirecek çalışmalar için değerlendirilmesi de doğru bir yaklaşımdır.

Örnek bir çalışma: Yaşayan Kütüphane *(“Living Library”)*

Yaşayan kütüphane konseptinde kitaplar insanlardır. Kitapları okumak ise, o kitap (yani o insan) ile okuyucunun buluşup diyalog kurması demektir. Bu kitaplar (insanlar) genellikle, kendilerine karşı önyargı taşıyan gruplardan ve sistematik bir şekilde ayrımcılığa ve dışlanmaya maruz gruplardan belirlenir. Hazırlanan bir kitap kataloğundan (ki genellikle bu katalogda kişiler karşılaştıkları ayrımcılığı ve mağduriyetlerini ve kendi hikayelerini adeta bir kitabın arka kapak notu gibi özetlemişlerdir) okuyucular bir kitap seçer ve bu kitabı bir süre ödünç almak istediğini belirtir. Aslında burada kastedilen, o hikayenin sahibiyle, okuyucunun buluşup, karşılıklı sohbet etmeleridir. Bu yöntemde hem kitaplar konuşmakta hem de okuyucu sorular sorarak kitabı daha canlı bir şekilde okuma (tanıma) fırsatı bulmaktadır.

Bu Proje, ilk olarak 2000 yılında Danimarka’da bir gençlik festivalinde uygulanmıştır. O festivaldeki konsepti itibarıyla, “şiddeti durdurma” söyleminin bir uyarlaması olarak hayata geçirilmiştir. Ardından 2003 yılında Avrupa Konseyi de bu projeyi kapsamına almış ve farklı konularda farkındalığın artırılması, önyargıların kırılması amacıyla zaman zaman uygulamaya koymuştur. Bu proje kapsamında, göçmenler, mülteciler, kadına yönelik şiddet, çocuk istismarı, cinsel istismar vb. bir çok farklı konuda bizzat olayın mağdurları ile okuyucuyu yani toplumu buluşturan ortak platformlar geliştirmek ve bu uygulamayı hayata geçirmek mümkündür.

SONUÇ

Göç ve mülteci gibi küresel sorunlara yerel çözümlerin kaçınılmaz olmasının sonucu olarak yerel yönetimler, bu yeni *glokal* (hem global hem lokal) yönetim döneminin en önemli parçası haline gelmişlerdir. Sürdürülebilir sosyal uyum ve kalkınma hedeflerinin yerelde uygulamaya konulabilmesi için, merkezi idarenin Suriyeliler başta olmak üzere ülkede bulunan bütün mültecilere yönelik stratejisini açık ve net bir şekilde ortaya koyması da gerekmektedir. Bu durumda, yerel yönetimler ve belediyelerin ulusal program çerçevesinde yerel uyum stratejilerini oluşturmaları daha kolay ve mümkün olacaktır. Unutulmamalıdır ki, sorun yereldir ve çözümü de yereldedir. Bu nedenle yerelin stratejik kararlılığı ve bunun da yerel inisiyatif ile gerçekleşmesi ve devlet tarafından desteklenmesi esastır. Bu çerçevede sosyal uyuma yönelik çalışmalar hem ulusal düzeyde hem de yerel düzeyde ve eşgüdümlü yürütülmelidir. Ayrıca, uyum için evrensel ilkeler geliştirmek mümkün olsa da tek tip bir modelden söz etmenin mümkün olmayacağı gerçeğinden yola çıkarak, yerelde belediyeler düzeyinde mikro analizler ve ihtiyaç tespitleriyle farklı yerel modeller geliştirilmesi esastır. Uyum çalışmalarında temel belirleyici olanın sayısal büyüklükler olduğu dikkate alınırsa, ihtiyaçların ve politika süreçlerinin de bu sayılara göre belirleneceği unutulmamalıdır.

Türkiye’de başta Suriyeliler olmak üzere mültecilerin durumu hem insani hem de siyasi bir konudur; ancak yerel yönetimlerin bu ikilem içerisinde konuyu ağırlıkta olarak yerel uyum hedefiyle ve siyasi tartışmalardan etkilenmeyecek biçimde, bölgelerinde yaşayan bütün hemşerilerine hizmet verme esasıyla ve insani boyutuyla ele almaları önemlidir. Elbette ki sosyal uyumun gereği olarak, belediyelerin de mültecilerin sadece temel ihtiyaçlarının karşılanması ötesinde eğitim, istihdam ve en çok da yerel halkla mültecilerin kaynaşmasını sağlayacak kültürel faaliyetlere ağırlık vermesi gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, ülkemizde bulunan başta Suriyeliler olmak üzere mültecilerin geri dönüş ihtimalle-

rinin her geçen gün azaldığı bu ortamda, belediyelerin, mültecilere yönelik orta ve uzun vadeli uyum politikalarını da geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur.

Mevcut toplumsal uyum modelleri içerisinde, son dönemin öne çıkan “kültürlerarası” yaklaşımıyla yeni “kültürlerarası şehir” yapılanmalarının oluşturulması, toplumun kaynaşması, iletişim ve etkileşim içinde olması için en uygun görünen modellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımın, toplumun sadece herhangi bir grubunu işaret ederek, çoğunluğa uymasını öngören hiyerarşik bir zihniyetten uzak olması da, yaklaşımı diğer entegrasyon modellerinden ayıran en önemli unsurlardan birisidir. Kültürlerarası Şehirler modeli ile birlikte hareket eden önemli bir diğer yaklaşım ise, “kültürlerarası iletişim”dir. Bu iletişimin başarılı bir şekilde kurulması, toplum içerisinde göçmen ve mültecilere yönelik asılsız söylemlerin, yanlış önyargıların giderilmesinde de önemli rol oynayacaktır. Toplumun bütün aktörlerince doğru dilin kullanılması, algıların yönetilmesi bakımından oldukça belirleyicidir. Bunun için, siyasilere, medya temsilcilerine ve en çok da yerel yöneticilere önemli görevler düşmektedir. “Kültürlerarası Şehirler” yaklaşımı aynı zamanda önemli bir tecrübe paylaşımı, uluslararası destekler alma ve kapasite geliştirmeye katkı verme imkanı sunması bakımından belediyeler için önemlidir.

Türkiye’nin sosyal uyum ve göçmen/mültecilerle bir arada yaşama modellerini, yeni yeni deneyimlemeye başladığı göz önünde bulundurulduğunda, bunun herkes için bir öğrenme süreci olduğunu da unutmamak gerekir. Bu süreçte, farklı paydaşlardan fıkırsel, yöntemsel destekler alınması kaçınılmazdır. Türkiye’nin hem bu konuda çok önemli çalışmalar yürüten belediyelerinin diğer belediye ve yerel aktörlerle bilgi ve deneyim paylaşımı gibi bir fırsatı bulunmaktayken; ayrıca üyesi olduğu Uluslararası Kuruluşlarla yürüteceği sıkı iş birlikleriyle de başka ülkelerde bu sürecin nasıl yönetildiğine dair tecrübeleri ülkesine taşıması ve uyarlaması mümkündür. Bunun için, özellikle göç tecrübesini yıllardan beri yaşayan Avrupalı devletlerin yerel yönetimlerinin neleri nasıl yaptığını iyi değerlendirmek gerekmektedir. Türkiye’nin bu anlamda, aynı zamanda 1950’den bu yana üyesi olduğu Avrupa Konseyi yapısında daha etkin rol alması tam da bu noktada Avrupa’nın birçok farklı belediyesine ulaşma ve ortak ağına parçası olmak bakımında belediyelere büyük im-

kanlar sunmaktadır ve bu nedenle bu yapıların ve programların daha aktif ve etkin bir şekilde değerlendirilmesi de gerekmektedir.

Özet olarak, mültecilere ilişkin süreç yönetiminin temel unsurlarını ve buna yönelik çözüm önerilerini genel olarak üç başlıkta aşağıda yer alan tablodaki gibi toparlamak mümkündür.

3 TEMEL TESPİT	3 TEMEL YOL HARİTASI
*Dünyadaki ve ülkemizdeki tecrübeler göstermektedir ki, bir ülkede bulunan göçmen ve mültecilerin zamanla ana vatana geri dönmeleri ya da üçüncü bir ülkeye gitmeleri istisnalar dışında gerçekleşmemektedir. Bu nedenle, milyonlarla ifade edilen sayılarda mülteciye ev sahipliği yapan ülkemizde, bu gerçekle yüzleşmek ve sosyal uyum konusunda çalışmalar yapmak tercihten ziyade zorunluluktur.	* Toplumun her kesimine eşit mesafede durarak, farklılıkların “farkına varan”; ama farklılıkları “zenginliğe” dönüştüren, ve farklı grupların birbiriyle iletişim ve etkileşimini esas alan “kültürlerarası” toplum düzeninin benimsenmesi gerekmektedir.
* “Sorun yereldir, çözümü de yereldir” ilkesinde yola çıkarak, sosyal uyumun da yerelde başladığı unutulmamalıdır. Bu nedenle, yerelin güçlendirilmesi ve uyum stratejilerinin belirlenmesinde inisiyatif alması gerekmektedir.	* Göçle birlikte, belediyelerin göç süreç yönetiminde daha proaktif hale gelmesi, sosyal uyum alanında öncülük eden belediyeler için “kültürlerarası şehirler” modeliyle, daha kapsamlı uyum stratejilerinin geliştirilmesi ve belediyenin kapasitesinin bu sayede güçlendirilmesi önemlidir.
* Sosyal uyum toplumun hem huzur ve güvenliğini sağlamak hem de sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak bakımından ele alınmalıdır. Bunun için de, mültecilerin topluma getirdiği farklı “yükler” bir gerçek olsa da, kalkınmacı bir yaklaşım ile yeni gelişen “kapasite” ve fırsatlara dikkat çekilmelidir.	*Doğru iletişim stratejisi geliştirerek, “öteki” söyleminden uzak, kapsayıcı ve kucaklayıcı dili oturatarak, nefret söyleminden uzaklaşmak ve mülteciler hakkındaki tabuları ve yanlış algıları ortaya çıkaran unsurlarla mücadele ederek, “kültürlerarası iletişimi” güçlendirmek ve bütün bunlar için de “hemşerilik hukuku-nu” ön plana çıkarmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Barrette, M. (ed) (2013). *Interculturalism and Multiculturalism: similarities and differences*, Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları.

Benichou, M. (2015). *Le Multiculturalisme*, Paris: Bréal Yayınları.

Cantle, T. (2012). “Interculturalism: Fort he Era of Globalisation, Cohesion and Diversity”, *Political Insight*, vol.3, issue 3, (ss. 38-41)

Erdoğan, M. (2018), *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*, İstanbul, Bilgi, 2017; *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. (2017), “*Kopuş’tan Uyum’a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi, İstanbul Örneği*”, İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları.

Ertaş, H. (2016). “Türkiye’de Yerel Yönetim Birimlerinin Görev ve Sorumlulukları İle İlgili Mevzuat ve Karşılaştırmalı Analiz”, *Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (ss.87-113), sayı:11

Favell, A.(1998). *Philosophie of Integration: Immigration and the Idea of Citizenship in France and Britain*, Londra: Palgrave Yayınları.

Görmez, K. (2018). *Yerel Yönetimler*, Ankara: Orion Kitabevi

Hasanaj, S. (2011). “Multiculturalism vs Interculturalism: New Paradigm? (Sociologic and Juridical Aspects of the Debate between the two Paradigms)” (ss.171-179), *Journal of Education&Social Policy*, vol:4,n.2.

Karan, U. (2010). *Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz? Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, İstanbul: Dink Vakfı Yayınları.

Kaya, A. (2009). *İslam, Göç ve Entegrasyon*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kılınç, U. (2019). *İnsan Hakları ve Mülteci Hukuku Işığında Göç ve Yerel Yönetimler*, RESLOG Yerel Yönetişim ve Göç Dizisi

Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: success, failure and the future*, Washington DC: Migration Policy Institute Yayınları.

Kymlicka, W. (1996). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Clarendon Yayınları.

Medda-Windischer R. (2009). *Old and new minorities: reconciling diversity and cohesion*, Baden-Baden: Nomos Yayınları

Oomen, B. ve Baumgartel, M (2018). “Frontier Cities: The Rise of Local Authorities as an Opportunity for International Human Rights Law”, *The European Journal of International Law*, (ss. 607-630), vol.29, n.2

Parekh, B. (2002), *Rethinking multiculturalism: Cultural diversity and political theory*, Harvard Üniversitesi Yayınları.

Unutulmaz, O. (2018), “Göçmenlerin Topluma Uyumu/Entegrasyonu: Kavramlar, Aktörler, Araçlar”, *Yerel Yönetimlerde Göç ve Uyum*, (ss.105-127), İstanbul: Bağcılar Bel. Kültür Yayınları

Unutulmaz, O. (2012) “Gündemdeki Kavram: Göçmen Uyumu- Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği” içinde Şirin, A. & Gulfer Ihlamur S.(ed) *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul: İletişim Yayınları

Weber, A. (2009). *Nefret Söylemi El Kitabı*, Strazburg: Avrupa Konseyi Yayınları.

Wood, P. ve Landry, C (2008). *The Intercultural City: Planning for Diversity Advantage*, Londra: Earthscan Yayınları

Yardım, M. (2009), “Göç ve Entegrasyon Politikaları ışığında Fransa’da Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, (ss. 100-136), cilt 3, sayı 2

EK

Avrupa Konseyi Kültürlerarası Şehirler Programı'na nasıl üye olunur?

Programa üye olmak Belediyeye ne sağlar?

Kültürlerarası Şehirler Programına üye olmanın Belediyeye sağlayacağı katkılar, ana hatlarıyla şu şekilde özetlenebilir;

- Programın geniş ağı sayesinde Belediye, Avrupa, Amerika, Uzakdoğu ve Afrika'dan, Kültürlerarası Şehirler Programının üyesi olan yüzden fazla şehir ve belediyeyle bire bir tanışma fırsatı bulacaktır.

- Bu tanışma ve kurulan ağlar neticesinde, Belediye, başka projeler için, Program üyesi diğer şehir ve belediyelerle iş birliği ve ortak çalışmalar yürütme ortamı sağlayacaktır. Bu yeni iş birliklerinin kurulmasında Avrupa Konseyini aracı olarak kullanarak sürecin hızlanmasını sağlaması mümkün olacaktır.

- Üye belediye, Kültürlerarası Şehirler Programının yıl içinde Avrupa'nın farklı şehirlerinde düzenlenen tematik toplantılarına, üye şehirlerin temsilcilerinin buluşmalarına Belediye Başkan ve temsilcileri düzeyinde katılabileceklerdir. Ayrıca çalışma ziyaretlerine katılıp bilgi ve deneyim paylaşımında bulunabileceklerdir.

- Kredi edilebilirlik ve uluslararası deneyim paylaşımından da Avrupa Konseyi ve programın ortağı olan Avrupa Birliği desteğinden faydalanabilmektedirler.

- Belediyenin Uluslararası Platformda tanınırlığı artacaktır. Belediye nezdinde yapılan proje ve faaliyetlerin geniş çevrelere duyurulması açısından önemli bir zemin hazırlanmış olacaktır.

- Son dönemde, Türkiye'deki Belediyelerin en önemli konularından birisi olan başta Suriyeli olmak üzere ülkede yaşayan bütün mültecilere yönelik ortaya çıkan sorun alanlarında ve buna ilişkin çözüm üretme ve

planlama yapma hususunda, Programın üyesi olan diğer belediyelerde yürütülen proje ve çalışmaları yakından takip etmek ve istenirse örnek çalışmaları Belediyenin göçmen ve mültecilerin uyum sürecine adapte etme fırsatı doğacaktır.

- Bütün bu konularda, Avrupa Konseyi'nden ücretsiz uzman görüşü, teknik destek almak, ilgili konularda raporlar hazırlanmasını talep etmek mümkün olacaktır.

Nasıl “Kültürlerarası Şehir Olunur”?

Bir Belediyenin Kültürlerarası Şehirler Programına üye olabilmesi için aşağıdaki süreci tamamlaması gerekmektedir;

1. Belediye'nin üyelik talebini Avrupa Konseyi Kültürlerarası Şehirler Programı Yetkililerine resmi olarak bildirmesi,

2. Program yetkililerince Belediyeye mail yoluyla gönderilecek “Kültürlerarası Şehirler Anket” Formunun (*Intercultural Cities Index*)⁵³ Belediye tarafından doldurulması ve Program yetkililerine iletilmesi,

Belediye tarafından doldurulması gereken form 80 civarında soru içermektedir. Formdaki sorular, üye olacak Belediye ve şehri Program yetkililerinin tanınması amacıyla düzenlenmiştir ve adeta şehrin anatomisinin, çok kültürlü yapısının ve bu alanda (varsa) çalışmalarının ortaya konmasını amaçlamaktadır.

3. Kültürlerarası Şehirler Programı ve Belediyenin istişare ederek, üye olacak şehirde bir-iki günlük çalışma ziyareti düzenlenmesi.

Çalışma ziyareti, Avrupa Konseyi'nden bir veya iki uzman ve Program temsilcisi tarafından yürütülmektedir. Ziyaretin amacı, Belediyenin doldurduğu anket formu ışığında, yerinde ziyaretler ve temaslar gerçekleştirmektir. Belediye yetkililerinin önceden belirlediği çerçevede, ilgili bü-

⁵³ Form örneğine buradan ulaşabilirsiniz: <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/about-the-index>, (erişim tarihi: 16/03/2020)

rokrat, akademisyen, yerel temsilciler, dernek- STK temsilcileri ve ilgili Kurumlar, Konsey yetkililerince ziyaret edilir ve temaslarda bulunulur. Ayrıca, belediye'nin isteğine göre, Programa üye olunduğuna dair katılım protokolünün imza süreci için tören yapılması, basın toplantısı vs. düzenlenmesi de bu etapta mümkündür.

4. Sonuç Raporunun hazırlanması

Çalışma ziyaretine katılan Program uzmanları tarafından ziyarete ilişkin ayrıntılı değerlendirmenin yer aldığı ve ayrıca üye Belediye'nin kültürel çeşitliliğini güçlendirmesini destekleyecek, yol haritası niteliğinde strateji ve tavsiye kararlarının da yer aldığı bir sonuç raporu hazırlanır. Hazırlanan Rapor, Avrupa Konseyi web sitesinde ilan edilmeden önce onay için Belediyeye gönderilir. Belediye'nin uygun bulması neticesinde sonuç raporu, şehir haritası gibi Şehri ve Belediyeyi tanıtıcı bilgiler Programın resmi internet sitesinde yer alır.

Kültürlerarası Şehirler Programına katılım ücreti yıllık 5 bin avro'dur.

Bu ücret, Programın idari işlerine katkı sağlanması amacıyla alınmaktadır. Bunun dışında, üye belediyenin, Program kapsamında yıl içinde düzenlenen uluslararası toplantılara katılım masrafları, rapor yazımı ve uzman desteği gerektiren hususlardan doğacak masraflar ve çalışma ziyaretleri masraflarının tamamı Avrupa Konseyi tarafından karşılanmaktadır.⁵⁴

Türkiye'den Üye Belediyeler: Bursa/Osmangazi Belediyesi ve Çanakkale/Kepez Belediyesi

Kültürlerarası Şehirler Programının Türkiye'den ilk üyesi Bursa- Osmangazi Belediyesi'dir. Avrupa Konseyi uzmanlarının Şubat 2018'de

⁵⁴ Programa üye olmak için ücret ödenmesi konusu istisnai bir durum değildir. Aksine, birçok Uluslararası Örgüt'e de üye olmak için devletlerin belirlenen üyelik kriterlerini yerine getirmelerinin yanı sıra, üye olduktan sonra da Kuruluşa katkı paylarını düzenli olarak ödemeleri beklenmektedir. Bu uygulama Avrupa Konseyi için de geçerlidir. Yani, Konseyin - Türkiye de dahil - üyesi olan 47 Avrupa ülkesi, her yıl bu Örgüte katılım payı ödemektedirler.

Bursa Osmangazi'ye yaptığı çalışma ziyareti ve ardından yapılan katılım töreniyle Osmangazi, Kültürlerarası Şehirler Programının resmen bir parçası haline gelmiştir. Üye olduğu günden bu yana, Bursa ve Osmangazi Belediyesinin tanıtımı ve şehir raporu Avrupa Konseyi resmi web sitesinde yer almaktadır.⁵⁵ Programın Türkiye'den ikinci üyesi ise, Çanakkale-Kepez Belediyesidir. Aralık 2018'de Konsey uzmanlarının Kepez'de yürüttüğü çalışma ziyareti neticesinde, Kepez'in üyeliği resmen ilan edilmiştir.⁵⁶

Programın Mart 2020 itibarıyla 140 üyesi bulunmaktadır. Bu üyeler, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin belediyelerinin yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Meksika ve Japonya'dan da şehirleri kapsamaktadır. Kültürlerarası Şehirler Programının Avrupa kıtası dışından da belediyelerin katılımına açık olması, Avrupa Konseyi içerisinde istisnai ve özel bir durum ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, Avrupa Konseyi'ne üye olmanın temel şartı, Avrupa coğrafyasında yer almak iken ve bunun sonucu olarak Konseyin üyesi olan 47 ülke de Avrupa ülkesi iken, sadece Kültürlerarası Şehirler Programı Avrupa kıtası dışındaki belediyelerin de Programa katılımını teşvik ederek, ağ ve etki alanını genişletmeyi hedefleyen özgün bir yapıya sahiptir.

55 Bknz. <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/bursa-osmangazi> (erişim tarihi: 16/03/2020)

56 <https://www.coe.int/en/web/interculturalcities/kepez> (erişim tarihi: 16/03/2020)

YAZAR HAKKINDA

Dr. Nihal Eminoğlu

Dr. Nihal Eminoğlu, 1984'te Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Büyük Kolej'de tamamladıktan sonra, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne girdi ve onur derecesiyle mezun oldu. Ardından, Türkiye Cumhuriyeti devlet bursunu kazanarak yüksek öğrenimine devam etmek üzere Fransa'ya gitti ve Strazburg Üniversitesi'nden siyaset bilimi alanında doktora diplomasını aldı. Fransa'da bulunduğu dönemde, Skytürk 360 Haber kanalının Avrupa temsilcisi sıfatıyla bir dönem gazetecilik de yapan Eminoğlu, ayrıca Avrupa Konseyi'nin birçok farklı biriminde staj yapmış ve Konsey'in kısa dönem projelerinde yer almıştır. Halen, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi ile çalışmalarına devam etmekte ve aynı zamanda Kültürlerarası Şehirler Programının Türkiye uzmanlığını sürdürmektedir.

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Öğretim üyesi olarak görev yapan Eminoğlu, ayrıca İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi (İGAM) üyesi olarak başta Suriyeliler olmak üzere, mültecilere yönelik proje ve faaliyetler yürütmektedir. Göçmen/mülteci hakları, entegrasyon politikaları, azınlıklar ve insan hakları konularında uzmanlaşan Dr. Eminoğlu, Yurtdışı Türkler ve Diaspora üzerine de çalışmaktadır.

www.reslogproject.org
www.sklinternational.se